

احکام اعتکاف (دفتر ۳۴ پرسش ها و پاسخ ها)

سرشناسه : حسینی، مجتبی، ۱۳۴۵ -

عنوان و نام پدیدآور : **احکام اعتکاف** / مؤف مجتبی حسینی ؛ تنظیم و نظارت نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، معاونت مطالعات راهبردی، اداره مشاوره و پاسخ.

مشخصات نشر : قم: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، دفتر نشر معارف، ۱۳۸۸.

مشخصات ظاهری : ۷۲ ص. ۱۴ × ۲۱ س.م. [ویراست جدید با اصلاحات و اضافات]

فروست : پرسش‌ها و پاسخ‌های دانشجویی؛ دفتر سی و چهارم (احکام؛ ۱۱)

شابك : ۲۰/۰۰۰ ریال: ۹۷۸-۹۶۴-۵۳۱-۶۵۴-۷

وضعیت فهرست نویسی : فیپا

موضوع : اعتکاف (فقه)

شناسه افزوده : نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها. معاونت مطالعات راهبردی. اداره مشاوره و پاسخ.

شناسه افزوده : نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها. دفتر نشر معارف.

رده بندی کنگره : ۱۳۸۸ الف۵ح/۲/۱۸۸BP رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۵۴

شماره کتابشناسی ملی : ۱۸۵۰۰۰۹

پرسش‌ها و پاسخ‌ها: دفتر سی و چهارم - احکام اعتکاف

[ویراست جدید با اصلاحات و اضافات]

تنظیم و نظارت: ... نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها

معاونت مطالعات راهبردی - اداره مشاوره و پاسخ

مؤلف: ... سیدمجتبی حسینی

تایپ و صفحه آرایی: ... طالب بخشایش

ناشر: ... دفتر نشر معارف

نوبت چاپ: ... ششم، (اول از ویراست جدید)، بهار ۱۳۹۳

تیراژ: ... ۳۰۰۰ جلد

قیمت: ... ۲۰۰۰ تومان

شابك: ... ۹۷۸-۹۶۴-۵۳۱-۶۵۴-۷

«همه حقوق برای ناشر محفوظ است»

مراکز پخش:

مدیریت پخش دفتر نشر معارف: قم، خیابان شهدا، کوچه ۳۲، پلاک ۳، تلفن و نمابر: ۳۷۷۴۰۰۰۴

پاتوق کتاب قم (شعبه ۱): خیابان شهدا، روبه‌روی دفتر مقام معظم رهبری، تلفن ۳۷۷۳۵۴۵۱

پاتوق کتاب قم (شعبه ۲): بلوار جمهوری اسلامی، نهاد رهبری در دانشگاه‌ها، تلفن ۳۲۹۰۴۴۴۰

پاتوق کتاب تهران: خیابان انقلاب، چهار راه کالج، پ ۷۱۵، تلفن ۸۸۹۱۱۲۱۲

قم، مؤسسه فرهنگی و اطلاع‌رسانی طلوع طاها، تلفن ۳۷۷۴۸۳۴۵

نشانی اینترنت: www.Ketabroom.ir - www.porseman.org - www.porsemani.ir

پست الکترونیک: info@Ketabroom.ir - info@porseman.org

فهرست مطالب

مقدمه ... ۱۵

سخنان امام خمینی(ره) ... ۱۹

سخنان آیه‌الله جوادی آملی ... ۲۱

اهمیت و جایگاه اعتکاف

مفهوم اعتکاف

پرسش ۱ . اعتکاف به چه معنا است؟ ... ۲۵

پرسش ۲ . آیا در قرآن آیه‌ای درباره اهمیت اعتکاف وجود دارد؟ ... ۲۵

پیشینه اعتکاف

پرسش ۳ . اعتکاف از چه زمانی آغاز شد؟ ... ۲۷

پرسش ۴ . چرا در عصر ما اعتکاف در ماه رجب انجام می‌گیرد در حالی که روایات فضیلت زمان اعتکاف را منحصر در ماه رمضان برشمرده است؟ ... ۲۸

پرسش ۵ . آداب و مستحبات اعتکاف را بیان کنید؟ ... ۲۹

فلسفه اعتکاف

پرسش ۶ . فلسفه اعتکاف چیست؟ ... ۳۰

ثواب اعتکاف

پرسش ۷ . کسی که نمی‌تواند در اعتکاف شرکت کند، با چه کارهایی می‌تواند ثوابش را کسب کند؟ ... ۳۰

شرایط اعتکاف

پرسش ۸ . شرایط صحت اعتکاف چیست؟ ۳۱

اقسام اعتکاف

پرسش ۹ . اعتکاف واجب است یا مستحب؟ ۳۱

نیت اعتکاف

پرسش ۱۰ . نیت اعتکاف از چه زمانی شروع می‌شود؟ و چگونه باید نیت شود؟ ۳۲

شروع اعتکاف

پرسش ۱۱ . در روز اول اعتکاف، سحری را در خانه خوردم و پس از نماز صبح به مسجد رفتم، اعتکاف من

درست بوده یا نه؟ ۳۲

وضو هنگام اذان

پرسش ۱۲ . آیا در هر سه روز اعتکاف باید هنگام اذان صبح در مسجد بود مثلاً اگر روز دوم یا سوم هنگام اذان

در وضو خانه باشیم آیا اعتکاف صحیح است؟ ۳۲

شرط در اعتکاف

پرسش ۱۳ . آیا معتکف می‌تواند به هنگام نیت اعتکاف، شرط کند که هر زمان خواست (هر چند بدون عذر)، از

اعتکاف خارج شود؟ ۳۳

خروج از مسجد

پرسش ۱۴ . در چه مواردی می‌توان از مسجد خارج شد؟ ۳۳

پرسش ۱۵ . اگر کسی به جهت ضرورت از مسجد خارج شود و خروج او طولانی گردد، اعتکافش چه حکمی

دارد؟ ۳۴

وضو و غسل مستحبی

پرسش ۱۶ . خارج شدن معتکف از مسجد برای گرفتن وضو و غسل مستحبی چه حکمی دارد؟ ۳۴

وضو در اعتکاف

پرسش ۱۷ . حکم فردی که در اعتکاف است و در مسجد نمی‌تواند وضویش را ننگه دارد چیست؟ ۳۵

اعتکاف و غسل

پرسش ۱۸ . اگر در مسجد محتلم شویم، وظیفه ما چیست؟ ۳۵

پرسش ۱۹ . بعد از نماز صبح محتلم شدم، اما غسل را تا ظهر به تأخیر انداختم؛ آیا اعتکاف اشکال پیدا کرده

است؟ ۳۵

توقف در سایه

پرسش ۲۰ . گفته می‌شود اگر معتکف به خاطر عذر و ضرورت از مسجد خارج شود حق ندارد از کنار سایه

حرکت کند، آیا این سخن صحیح است؟ ۳۶

خون بدن

پرسش ۲۱ . قسمتی از بدن در حال اعتکاف خونی شده است. وظیفه چیست؟ ۳۷

اعتكاف بيماران

پرسش ۲۲ . آیا کسی که روزه برایش ضرر دارد می‌تواند جهت درك ثواب اعتكاف معتكف شود؟ ۳۷

پرسش ۲۳ . به علت بيماری از روزه گرفتن معذورم، آیا می‌توانم بدون روزه اعتكاف کنم؟ ۳۷

روزه قضا در اعتكاف

پرسش ۲۴ . آیا روزه‌های قضا که بر عهده داریم، می‌توانیم در اعتكاف بگیریم؟ ۳۸

پرسش ۲۵ . آیا می‌توان روزه روز سوم اعتكاف را که واجب می‌شود، از روزه قضا حساب کرد، یا خودش واجب

جداگانه است؟ ۳۸

پرسش ۲۶ . اگر کسی روزه‌های قضاى خود را بگیرد و شب‌ها را در مسجد به سر ببرد؛ ولی روزها در مسجد

نباشد، معتكف محسوب می‌شود؟ ۳۸

بلوغ در اعتكاف

پرسش ۲۷ . آیا نوجوانی که به حد بلوغ نرسیده است، می‌تواند اعتكاف کند؟ ۳۸

اخلاص معتكف

پرسش ۲۸ . اگر کسی به انگیزه امور مادی در اعتكاف شرکت کند، حکم آن چگونه است؟ ۳۹

نیابت استیجاری

پرسش ۲۹ . آیا نیابت اعتكاف از طرف مرده جایز است؟ آیا می‌تواند در مقابل آن مزد بگیرد؟ ۳۹

نیابت در اعتكاف

پرسش ۳۰ . آیا نیابت اعتكاف از طرف عده‌ای از اموات صحیح است؟ ۳۹

پرسش ۳۱ . آیا می‌توان به نیابت يك نفر زنده معتكف شد؟ ۳۹

اعتكاف در سفر

پرسش ۳۲ . در ایام اعتكاف در مسافرت هستم، چگونه می‌توانم از اعتكاف بهره ببرم؟ ۴۰

نذر اعتكاف

پرسش ۳۳ . نذر اعتكاف چگونه انجام می‌گیرد؟ ۴۰

پرسش ۳۴ . کسی که نذر کرده ایام البیض (روزهای سیزدهم تا پانزدهم) ماه رجب اعتكاف کند، چنانچه در این

ایام بیمار شود، تکلیف چیست؟ ۴۱

اجازه پدر

پرسش ۳۵ . آیا اعتكاف فرزند بدون اجازه پدر صحیح است یا خیر؟ ۴۲

اعتكاف کارمند

پرسش ۳۶ . آیا اعتكاف کارمندان اداری و کارگران در ساعات کار جایز است؟ ۴۲

عوامل اجرایی

پرسش ۳۷ . آیا عوامل اجرایی اعتكاف می‌توانند جهت فراهم کردن (افطاری، سحری و...) در طول این سه روز

گاهی از محدوده مسجد خارج شوند؟ ۴۲

مکان اعتکاف

مسجد جامع

پرسش ۳۸ . منظور از مسجد جامع چیست؟ ۴۳

مسجد دانشگاه

پرسش ۳۹ . اعتکاف در چه مساجدی جایز است؟ آیا در مساجد دانشگاه‌ها می‌توان اعتکاف کرد؟ ۴۳

پرسش ۴۰ . برخی مراجع تقلید، اعتکاف را تنها در مساجد جامع جایز می‌دانند؛ آیا دانشجویان می‌توانند نذر کنند که سه روز در مسجد دانشگاه اجتماع کنند؟ ۴۴

حیاط مسجد

پرسش ۴۱ . آیا در حیاط مسجد هم اعتکاف صحیح است یا خیر؟ همچنین در زیرزمین و پشت بام مسجد؟ ۴۵

۴۵

سرداب و بام مسجد

پرسش ۴۲ . اعتکاف در مکان‌هایی که شك داریم جزء مسجد است (مانند بام، سرداب و مقداری که به مسجد افزوده می‌شود) چگونه است؟ ۴۵

تزریق آمپول

پرسش ۴۳ . کسی که هر روز نیاز به تزریق آمپول دارد می‌تواند اعتکاف کند و به جهت آن از مسجد خارج شود؟ ۴۵

تطهیر مسجد

پرسش ۴۴ . نجس شدن مسجد در حال اعتکاف چه حکمی دارد؟ ۴۶

تعدد مسجد

پرسش ۴۵ . اگر در شهری که مساجد متعدد باشد، تکلیف چیست؟ ۴۶

پرسش ۴۶ . آیا جایز است اعتکاف را در دو مسجد و یا دو شبستان انجام داد؟ ۴۶

مکان خاص

پرسش ۴۷ . اگر محل خاصی از مسجد را برای اعتکاف خود معین کند، آیا لازم است خود را به آن مقید کند؟ ۴۷

۴۷

غصب در اعتکاف

پرسش ۴۸ . اگر شخصی در اعتکاف جای کسی را بگیرد، آیا اعتکافش باطل می‌شود؟ ۴۷

زمان اعتکاف

پرسش ۴۹ . آیا در هر زمان که بخواهیم می‌توانیم، معتکف شویم یا زمان خاص دارد؟ ۴۷

مقدار اعتکاف

پرسش ۵۰ . تعداد روزهای اعتکاف معین است، یا به دلخواه خود شخص است؟ ۴۸

زمان خارج مسجد

پرسش ۵۱ . اگر معتكف برای موارد ضروری از مسجد خارج شود، چه نکاتی را باید رعایت کند؟ ۴۸

اعتكاف بانوان

اجازه شوهر

پرسش ۵۲ . آیا زن برای رفتن به اعتكاف، نیاز به اجازه شوهر دارد و اگر بدون اجازه برود، آیا اعتكافش صحیح است؟ ۴۹

حیض در اعتكاف

پرسش ۵۳ . اگر زن در حال اعتكاف عادت ماهانه شود، تکلیف چیست؟ ۵۰

پرسش ۵۴ . آیا زن می‌تواند جهت شرکت در اعتكاف، برای جلوگیری از عادت ماهیانه، قرص مصرف کند؟ ۵۱

محرمات اعتكاف

پرسش ۵۵ . محرمات اعتكاف کدام است؟ ۵۳

مبطلات اعتكاف

پرسش ۵۶ . انجام دادن چه کارهایی، اعتكاف را باطل می‌کند؟ ۵۳

عطر و نگاه به آینه

پرسش ۵۷ . در اعتكاف نگاه کردن به آینه و عطر و ادکلن زدن و شانه زدن چه حکمی دارد؟ ۵۴

نگاه شهوت‌انگیز

پرسش ۵۸ . آیا نگاه شهوت‌انگیز موجب بطلان اعتكاف و وجوب کفّاره می‌شود؟ ۵۴

تلفن در اعتكاف

پرسش ۵۹ . گفت‌وگو با تلفن همراه در مسجد، در موارد غیرضروری و مکرر، چه صورت دارد؟ ۵۵

ملاقات در اعتكاف

پرسش ۶۰ . خروج معتكف از مسجد برای ملاقات و گفتگوی با اعضای خانواده‌اش، چه حکمی دارد؟ ۵۵

غیبت در اعتكاف

پرسش ۶۱ . در هنگام اعتكاف اگر در جمع معتكفین غیبت شخصی شود آیا اعتكاف باطل می‌شود؟ ۵۵

درس و مطالعه

پرسش ۶۲ . آیا جایز است در اعتكاف، مطالعه و گفت و گوی درسی داشت؟ ۵۶

معامله در اعتكاف

پرسش ۶۳ . خرید و فروش در صورت ضرورت و عدم ضرورت، برای معتكف چه حکمی دارد؟ ۵۷

قطع اعتكاف

پرسش ۶۴ . آیا قطع اعتکاف گناه دارد؟ ۵۷

سالن غذاخوری مسجد

پرسش ۶۵ . آیا صرف غذا در سالن غذاخوری مسجد، برای معتکفان جایز است؟ ۵۷

تهیه غذا

پرسش ۶۶ . کسانی که مشکل خاصی از نظر تغذیه دارند، آیا می‌توانند جهت آوردن غذا از محلّ اعتکاف خارج شوند، و مجدداً باز گردند؟ ۵۷

پرداخت بدهی

پرسش ۶۷ . آیا معتکف می‌تواند جهت پرداخت بدهی خود، از مسجد خارج شود؟ ۵۸

برق مسجد

پرسش ۶۸ . استفاده از برق وسایل مسجد در کارهای شخصی، در حال اعتکاف چه حکمی دارد؟ ۵۸

کلاس درس

پرسش ۶۹ . آیا در ایام اعتکاف، رفتن به کلاس و شرکت در درس‌ها جایز است؟ ۵۸

تدریس

پرسش ۷۰ . آیا کسی که معتکف است می‌تواند برای کار یا تدریس از مسجد خارج شود و برگردد؟ ۵۹

شرکت در امتحان

پرسش ۷۱ . در ایام اعتکاف، برای شرکت در آزمون و امتحان می‌توان از مسجد خارج شد؟ ۵۹

شرکت در راهپیمایی

پرسش ۷۲ . آیا می‌توان برای شرکت در راهپیمایی و انتخابات محلّ اعتکاف را ترك نماید سپس برای ادامه به محلّ اعتکاف برگردد؟ ۵۹

اعتکاف و نماز جمعه

پرسش ۷۳ . برای رفتن به نماز جمعه، می‌توان از محلّ اعتکاف خارج شد؟ ۶۰

کارت دیگران

پرسش ۷۴ . اگر کسی دانشجوی دانشگاه نباشد و با رضایت دوستش به جای دوستش با کارت دانشگاه به اعتکاف برود اشکالی دارد؟ ۶۰

افطاری معتکف

پرسش ۷۵ . استفاده از افطاری و سحری معتکفان، برای دیگران چه حکمی دارد؟ ۶۱

قی در اعتکاف

پرسش ۷۶ . اگر معتکف در روز به جهت حالت تهوع، قی کند، حکم اعتکافش چیست؟ ۶۱

کفاره و قضا

کفاره اعتکاف

پرسش ۷۷ . در چه مواردی بطلان اعتکاف موجب کفاره هم می‌شود؟ ۶۳

پرسش ۷۸ . کفاره اعتکاف چه قدر است؟ ۶۳

پرسش ۷۹ . اگر هر يك از مبطلات پنج‌گانه اعتکاف در روز سوم انجام شود کفاره دارد؟ ۶۳

پرسش ۸۰ . در صورتی که شخص در روز سوم اعتکاف مستحبی، مریض شود و یا اضطراری پیش آید، می‌تواند اعتکاف را به هم زند؟ آیا در این صورت کفاره دارد؟ ۶۴

قضای اعتکاف

پرسش ۸۱ . چنانچه اعتکاف مستحبی را به جهتی به هم بزند، آیا قضای آن واجب می‌شود؟ ۶۵

قضای نذر اعتکاف

پرسش ۸۲ . کسی که نذر کرده اعتکاف به جا آورد، آن گاه با گذشت يك روز از اعتکافش آن را به جهتی باطل کند، آیا قضای آن واجب است؟ ۶۵

جهد به احکام اعتکاف

پرسش ۸۳ . اگر کسی از روی فراموشی از اعتکاف خارج شود، چه حکمی دارد؟ ۶۶

پرسش ۸۴ . اگر کسی به جهت ندانستن مسئله از اعتکاف خارج شود، آیا اعتکافش باطل می‌شود؟ ۶۶

کلیدواژه‌ها ... ۶۷

کتابنامه ... ۶۹

مقدمه

«پرسش‌گری» از آغاز آفرینش انسان، رخ‌نمایی کرده ؛ بر بال سبز خود، فرشتگان را فرانشانده، بر برگ زرد خود، شیطان را فرونشانده و در این میان، مقام آدمیت را نشان داده است. آفتاب کوفه چه زیبا فرموده است:

«مَنْ أَحْسَنَ السُّؤَالَ عِلْمًا» و «مَنْ عِلِمَ أَحْسَنَ السُّؤَالَ».

هم سؤال از علم خیزد هم جواب

همچنانکه خار و گل از خاک و آب

آری! هر که سؤال‌هایش آسمانی است، دانش و بینش پاسخش خواهد بود. پویایی و پایایی «جامعه» و «فرهنگ»، در گرو پرسش‌های حقیقت‌طلبانه و پاسخ‌های خردورانه است.

اداره مشاوره و پاسخ معاونت مطالعات راهبردی نهاد، محفل انسی فراهم آورده است، تا «ابر رحمت» پرسش‌ها را بر «زمین اجابت» پاسخ‌گو باشد و نهال سبز دانش را بارور سازد، ما اگر بتوانیم سنگ صبور جوانان اندیشمند و بالنده ایران اسلامی باشیم، به خود خواهیم بالید.

شایان ذکر است در راستای ترویج فرهنگ دینی، **اداره مشاوره و پاسخ نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها**، تاکنون بیش از **سیصد هزار پرسش دانشجویی** را در موضوعات مختلف اندیشه دینی، مشاوره، احکام و... پاسخ داده است.

آنچه پیش رو دارید، بخشی از پرسش‌های **احکام اعتکاف** دارای فراوانی در میان قشر جوان و دانشگاهیان است که از سوی محقق ارجمند **حجه الاسلام سیدمجتبی حسینی** پاسخ داده شده است و توسط حجج اسلام؛ **سیدمحمدتقی محمدی و علی گرجی**، بازبینی و تکمیل گردیده است.

ویژگی‌های این مجموعه و شیوه تنظیم آن در چند نکته ذیل بیان می‌شود:

- الف.** پاسخ پرسش‌ها همراه با مآخذ و مستندات آن آورده شده است.
- ب.** پاسخ‌های هم‌مضمون، با عبارت یکسان و روان تحریر شده است؛ از این رو بیشتر پاسخ‌ها اقتباسی است.
- ج.** جهت اتقان و اطمینان بیشتر علاوه بر مستندسازی پاسخ‌ها، از دفاتر مراجع بزرگوار نیز استفتا شده است.
- د.** جهت دستیابی آسان به پاسخ‌ها، در انتهای کتاب فهرست کلیدواژه‌ها براساس موضوع تنظیم شده است.
- هـ.** در تنظیم کتاب، نظر حضرت امام خمینی قدس سره به عنوان اولین فتوا آمده و فتاوی دیگر مراجع بزرگوار - که نامشان به ترتیب حروف الفبایی در ذیل می‌آید - پس از آن ذکر گردیده است:

۱. حضرت آیه‌الله حاج شیخ محمدتقی بهجت (قدس سره الشریف)

۲. حضرت آیه‌الله حاج شیخ میرزا جواد تبریزی (قدس سره الشریف)

۳. حضرت آیه‌الله حاج سید علی حسینی خامنه‌ای (دام‌الله العالی)

۴. حضرت آیه‌الله حاج سید علی حسینی سیستانی (دام‌الله العالی)

۵. حضرت آیه‌الله حاج شیخ لطف‌الله صافی گلپایگانی (دام‌الله العالی)

۶. حضرت آیه‌الله حاج شیخ محمد فاضل لنکرانی (قدس سره الشریف)

۷. حضرت آیه‌الله حاج شیخ حسین نوری همدانی (دام‌الله العالی)

۸. حضرت آیه‌الله حاج شیخ ناصر مکارم شیرازی (دام‌الله العالی)

۹. حضرت آیه‌الله حاج شیخ حسین وحید خراسانی (دام‌الله العالی)

گفتنی است که در متن کتاب تنها به ذکر اسامی مراجع بزرگوار به اختصار اکتفا شده است، لذا از ساحت آن بزرگواران پوزش می‌طلبیم و از درگاه خداوند متعال برای ایشان، دوام عزت و سلامتی مسألت داریم.

برآنیم با توفیق خداوند، به تدریج ادامه این مجموعه را تقدیم شما خوبان کنیم. پیشنهادها و انتقادهای سازنده شما، راهنمای ما در ارائه شایسته و پربار مجموعه‌هایی از این دست خواهد بود.

در پایان از تلاش‌های مخلصانه مؤلف محترم و مجموعه **همکاران اداره مشاوره و پاسخ**، به خصوص **حجه الاسلام صالح قنادی** که در بازخوانی و آماده‌سازی این اثر تلاش کرده‌اند، تشکر و قدردانی می‌شود و دوام توفیقات این عزیزان را در جهت خدمت بیشتر به مکتب اهل بیت علیهم السلام و ارتقای فرهنگ دینی جامعه - به ویژه دانشگاهیان - از خداوند متعال مسألت داریم.

الله ولی التوفیق

معاونت مطالعات راهبردی نهاد

امام خمینی(ره)

تا قوا و نشاط جوانی باقی است...

ای عزیز، اولاً مگذار مفاسد اخلاقی یا عملی در مملکت ظاهر و باطنت وارد شود، که این خیلی سهل‌تر از آن که بعد از ورود بخواهی اخراج آنها کنی. همان‌طور که دشمن را اگر نگذاری وارد سر حد مملکت گردد، یا وارد قلعه شود، آسان‌تر است تا در صدد رفع و اخراج برآیی. و اگر وارد شد، هر چه دیرتر در صدد دفع برآیی، زحمتت زیاد می‌شود و قوه‌ی داخلی، رو به نقصان می‌گذارد.

شیخ جلیل ما و عارف بزرگوار، آقای شاه آبادی - روحی فداه - فرمودند:

«تا قوای جوانی و نشاط آن باقی است، بهتر می‌توان قیام کرد در مقابل مفاسد اخلاقی، خوب‌تر می‌توان وظایف انسانی را انجام داد. مگذارید این قوا از دست برود و روزگار پیری پیش آید که موفق شدن در آن حال، مشکل است و بر فرض موفق شدن، زحمت اصلاح خیلی زیاد است.»

آیه الله جوادی آملی

اعتکاف: «خلوت و پرهیز از کثرت است...»

اعوذ بالله من الشیطان الرجیم، بسم الله الرحمن الرحیم. مهمترین راه برای عبادت همان خلوت و پرهیز از کثرت است. هر چه انسان از کثرت فاصله داشته باشد در عبادت کامیاب‌تر است و اعتکاف هم از همین جهت محترم و معتبر است. مردان الهی دو گروه‌اند، اوحدی از آنها در عین حال که در کثرتند، کثیر را نمی‌بینند و آن واحد «خالق کثیر» را می‌نگرند و کثیر را جز آیات او نمی‌دانند و نمی‌بینند، ولی برای اوساط از مردان الهی و عبادی، باید زمان و زمینی فراهم بشود که این‌ها از کثرت محفوظ بمانند. شب و مخصوصاً سَحَر، که بسیاری از مردم خوابند و کثرتی مزاحم کسی نیست. برای رازگویی با ذات اقدس الهی بسیار مناسب است، لذا فرمود: **«إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْئًا وَأَقْوَمُ قِيلًا»**؛ «سحرخیزی نشئه‌ی خاص خودش را دارد و برای پرهیز از کثرت (بسیار مناسب) است.»

جریان اعتکاف هم برای همین منظور پیش بینی و طراحی شده و اصلش مربوط به اعتکاف رسول گرامی صلی‌الله‌علیه‌وآله در ماه مبارک رمضان است. ماه مبارک رمضان مخصوصاً دهه‌ی سوم جای اعتکاف است.

در اعتکاف شرایطی بازگو شده است که مهم‌ترینش روزه گرفتن است. همان‌طوری که نماز بدون طهارت نیست **«لَا صَلَاةَ إِلَّا بِطَهْوَرٍ»** اعتکاف هم بدون روزه صحیح نیست، **«لَا اِعْتِكَافَ إِلَّا بِصَوْمٍ»**. بدون وضو نماز صحیح نیست و بدون روزه اعتکاف صحیح نیست. همان‌طوری که طهارت مقدمه است برای نماز و نماز عمود دین می‌شود. روزه نیز زمینه‌ی فلاح و تقوا است و با همه‌ی جلال و شکوهی که دارد شرط اعتکاف است.

مطلب دیگر آن است که اعتکاف از يك جهت شبیه حال احرام حج است. اگر چه روزه‌دار از بعضی از امور در روز ممنوع است، اما در شب همان امور برای او حلال و رواست. لکن در حال اعتکاف همان کارهایی که در روز برای روزه‌دار ممنوع بود برخی از آن کارها، در شب هم برای معتکف ممنوع است. نظیر حال احرام که شب و روز ندارد، اگر روز برای محرم، صید حیوانات صحرايي ممنوع است در شب هم ممنوع است و کارهای دیگر. **«لَا رِفْتٌ وَلَا فَسُوقٌ وَلَا جِدَالٌ فِي الْحَجِّ»** لیل و نهار ندارد و شب و روزش یکسان است. بنا بر این در مدت این سه روز که شخص، مهمان خداست و نام معتکف در خانه او - آن هم در مسجد جامع یا در مسجدی که نماز جمعه خوانده می‌شود، یا مسجدی که جمعیت قابل توجهی در آن عبادت اقامه می‌کنند که جامع بر او صادق باشد - در چنین مکانی وقتی کسی به اعتکاف نشست، لیل و نهار برای او یکسان است از آن لذت‌های شهوانی و مانند آن در تمام این حالت باید پرهیز کند.

کسانی که رغبت به اعتکاف دارند **«شَوْقًا إِلَى الثَّوَابِ»** است نه **«خَوْفًا مِنَ الْعِقَابِ»**. کارهای واجب را گاهی ممکن است انسان برای ترس از دوزخ انجام دهد، ولی کارهای اعتکاف و مانند آن که ثواب دارد و

مستحب است اینها برای ترس از عذاب نیست، زیرا واجب نیست که اگر ترك کردند، دوزخ بروند، مستحب است و چون مستحب است برای شوق به ثواب است، لکن معتکفان دو قسمند اوساطی از اهل اعتکاف، در جات فضیلت و ثواب و بهشت را می‌طلبند و اوحدی‌ای از اهل اعتکاف محبوب و دل‌آرام را می‌طلبند، همان است که گفته می‌شود «**أَلَا يَذْكُرُ اللَّهُ تَطْمِئِنُّ الْقُلُوبُ**» این قراردادی و از سنخ مفاهمه نیست.

آنچه که آرایش دل ماست برابر سوره‌ی حجرات، ایمان به خداست، که «**حَبِيبُ الْإِيمَانِ وَ زَيْنَةُ فِي قُلُوبِكُمْ**» آرایش دل و زینت و زیور است.

اعتکاف برای آن است که اولاً دل‌های بی‌زیور آرایش پیدا کند، و ثانیاً دل‌های ناآرام، آرام بشود. فضای دانشگاه چنین فضایی است. دانشجویان عزیز و همچنین طلاب حوزوی که در دوران جوانی توفیق تشرّف اعتکاف را داشته و دارند، عنایت دارند که به دنبال دل‌آرا و دل‌آرامند و هیچ‌کسی در درون آنها نیست که از آرایش قلب آنها با خبر یا از آرامش دل آنها مستحضر باشد. تنها خود آنها در صورتی که سری به دل بزنند و مراقب و مواظف آرایش و آرامش دل باشند، يك چنین حالی در اعتکاف به دست می‌آورند زیرا: اولاً، انسان در این سه روز از بسیاری امور فاصله می‌گیرد، ثانیاً، به درون خود سری می‌زند و ثالثاً، درون آفرین را در درون خود مشاهده می‌کند و رابعاً با او سخن گفته و مناجات می‌کند، مخصوصاً با دعاهای پر فیض ماه رجب، آن‌گاه است که احساس می‌کند اگر نقصی دارد این نقص را، «او» به کمال تبدیل می‌کند اگر عیبی دارد این عیب را، «او» به صحت تبدیل می‌کند، چون وقتی خدا را مشاهده کرد آثار الهی را می‌بیند. يك معتکف وقتی خلوت کرده و از کثرت به وحدت و از بیرون به درون و از غیر به یار آمده است، از مخلوق به خالق رسیده است و از ناآرامی و اضطراب به آرامش بار یافته است.

انسان در حال اعتکاف وقتی خلوت کرد و او را عبادت کرد و با او مذاکره و زمزمه کرد، می‌یابد که آنچه در جهان خلقت است همه‌اش حجاب است، یا حجاب درون و یا حجاب بیرون و این حجاب‌ها آیت و علامت و نشانه‌اند. هم حجاب‌های ظلمانی را و هم حجاب‌های نورانی را باید برطرف کرد. این همان تقرب الی‌الله است. وقتی که يك معتکف به خود آمد و جهان را با این منظر دید و عینک قرآن را بر چشم گذاشت، و از منظر قرآن به عالم و آدم نگاه کرد، می‌بیند همه این میناگری‌ها کار اوست.

ما سعی و کوشش و هدف والای مان در اعتکاف این باشد که به دل آرام و دل‌آرامان برسیم، آن‌گاه بسیاری از مسائل برای ما حل می‌شود. اولاً، لذت ما فوق لذت‌های دیگران خواهد بود. ثانیاً، هرگز از آلودگی لذت نمی‌بریم. ثالثاً، دیگر کسی به ما نخواهد گفت رانت‌خواری نکن، ربا خواری نکن، دروغ نگو، غیبت نکن، چون بوی بد این عَفَن‌ها را استشمام می‌کنیم، این‌ها فایده‌ی اعتکاف است. البته ثواب هم در آن محفوظ است بهشت هم در آن محفوظ است، اما آن هدف برین و والا که به همت انسان اوحدی وابسته است از این قبیل است. امیدواریم ذات اقدس الهی، توفیق اعتکاف را به همگان، مخصوصاً طلاب جوان و دانشجویان عزیز مرحمت بفرماید و هدف والای معتکفان که شهود آن محبوب دل‌آرا و دل‌آرام است، بهره‌ی همه معتکفان بشود[1].

اهمیت و جایگاه اعتکاف

مفهوم اعتکاف

پرسش ۱. اعتکاف به چه معنا است؟

«اعتکاف»، در لغت از ماده عکف به معنای توقف در جایی است[2] و در اصطلاح فقه، عبارت است از: «ماندن حداقل سه روز در مسجد، به قصد عبادت خداوند با شرایطی خاص».

پرسش ۲. آیا در قرآن آیه‌ای درباره اهمیت اعتکاف وجود دارد؟

باید دانست که اصل اعتکاف يك عبادت مستحب است که با نذر، عهد، قسم، اجاره و مانند آن واجب می‌شود.[3]

این عبادت باید با قصد قربت انجام گیرد. شخص مؤمن با قصد قربت سه روز در مسجد می‌ماند و روزه می‌گیرد و جز برای امر ضروری از آن خارج نمی‌شود و صرف توقف و ماندن در خانه خدا بدون قصد، اعتکاف محسوب نمی‌شود. هرچند واژه اعتکاف با این شکل و قالب در قرآن به چشم نمی‌خورد ولی ریشه و سایر مشتقات آن در نه آیه [4] به کار رفته است که تنها يك مورد آن در معنای اصطلاحی اعتکاف بوده است».[5]

خداوند متعال می‌فرماید:

«ثُمَّ آتَمُوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ» [6];

«سپس روزه را تا شب تکمیل کنید و در حالی که در مساجد به اعتکاف پرداخته‌اید، با زنان آمیزش نکنید. این مرزهای الهی است پس به آن نزدیک نشوید. خداوند این چنین آیات خود را برای مردم روشن می‌سازد. باشد که پرهیزکار گردند».

اسلام عزلت و انزوای کامل از مردم را روان نداشته است، زیرا این امر مسئولیت انسان را در زندگی و نقشی که باید در اصلاح آن داشته باشد از میان می‌برد؛ ولی عزلت جستن موقت و کوتاه‌مدت، امری پسندیده و برای ادامه زندگی به انسان نیرو می‌دهد. از این رو اعتکاف که یکی از این روش‌هاست، مورد سفارش اسلام است. [7]

«اعتکاف»، استحباب و فضیلت فراوان دارد و صفای خاصی به روح و جان می‌بخشد.

پیشینه اعتکاف

پرسی ۳. اعتکاف از چه زمانی آغاز شد؟

قرآن می‌فرماید:

«وَعَهْدَنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنَّ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ» [8];

«و ما به ابراهیم و اسماعیل امر کردیم که خانه مرا برای طواف کنندگان و مجاوران و رکوع کنندگان و سجده کنندگان، پاک و پاکیزه کنید».

مراسم اعتکاف، به زمان حضرت ابراهیم علیه‌السلام بر می‌گردد و بعد از او، در بعضی از شریعت‌ها و در زندگی برخی از صالحان - حضرت مریم و زکریا علیهم‌السلام- به چشم می‌خورد. با ظهور دین اسلام، این امر شکل تازه‌ای به خود گرفت و در میان مسلمانان، به عنوان يك عبادت مستحب با آداب و شرایط خاص رایج شد.

پیامبر اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله همه ساله در ماه رمضان - به ویژه دهه آخر آن - اعتکاف می‌کرد و دستور می‌داد رختخوابش را برچینند و چادری در مسجد بر پا کنند و همیشه می‌فرمود: «ده روز اعتکاف در ماه رمضان، برابر با دو حج و دو عمره است» [9].

امام حسن و امام حسین علیهما‌السلام نیز به سنت اعتکاف عمل نموده و آن را زنده نگاه می‌داشتند.

در حدیث آمده که امام حسن علیه‌السلام با آن که در حال اعتکاف بودند، برای رفع حاجت برادر دینی خود اقدام و او را از مشکل مالی نجات دادند. [10]

امام صادق علیه‌السلام نیز مانند نبی اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله در مسجدالنبی معتکف می‌شدند. [11]

اعتکاف در دوران غیبت امام زمان (عج) نیز ادامه داشته به ویژه در عصر صفوی که در سایه تلاش‌های عالمان دینی در شهرهای ایران رونق خاصی یافته است [12] و اکنون در بسیاری از شهرهای کشورمان در روزهای ۱۳، ۱۴ و ۱۵ ماه رجب (ایام البیض) برگزار می‌شود.

پرسی ۴. چرا در عصر ما اعتکاف در ماه رجب انجام می‌گیرد در حالی که روایات فضیلت زمان اعتکاف را منحصر در ماه رمضان برشمرده است؟

تردید نیست که در هر زمانی که روزه صحیح باشد، اعتکاف نیز صحیح است؛ ولی از متون دین استفاده می‌شود که بهترین زمان برای انجام آن، ماه رمضان به ویژه دهه آخر آن است. اعتکاف در ماه رجب، هر چند در متون دینی به صورت صریح و روشن یافت نمی‌شود، اما در برخی روایات آمده «برآورده کردن نیاز برادر مؤمن بهتر است از دو ماه روزه پی در پی در مسجد الحرام و دو ماه اعتکاف در آن مکان مقدس».[13]

در این حدیث به طور ضمنی اعتکاف در ماه‌های حرام از جمله ماه رجب، یادآوری شده است. افزون بر آن، خصوص ایام البیض ماه رجب سفارش فراوان به روزه داشتن، دعا کردن و برآورده شدن حاجات و مانند آن شده است و شاید این امر نیز باعث اهمیت اعتکاف در ماه رجب گردیده است، لذا این گفته برخی نویسندگان که در خصوص ماه رجب روایتی یافت نشده، صحیح به نظر نمی‌رسد.[14]

پرسی ۵. آداب و مستحبات اعتکاف را بیان کنید؟

آداب اعتکاف بر سه دسته است؛ برخی واجب و برخی حرام و دسته‌ای نیز مستحب می‌باشد. دو قسم اول در شرایط و محرّمات اعتکاف بیان می‌شود.

اما کارهایی که انجام آن بر معتکف مستحب است عبارتند از:

۱. تلاوت قرآن،

۲. خواندن نماز،

۳. ذکر و یاد خدا،

۴. دعا،

۵. تعلیم و تعلم،

۶. ترك سخن در امور دنیوی.[15]

در حدیث آمده که نبی اکرم صلی الله علیه و آله در سفارش به ابوذر فرمود: «ای اباذر! هرگونه نشست و توفقی در مسجد لغو و بیهوده است، مگر سه چیز: قرائت قرآن، یاد خدا، پرداختن به مسائل علمی».[16]

فلسفه اعتکاف

پرسی ۶. فلسفه اعتکاف چیست؟

«اعتکاف»، حکمت‌ها و فواید فراوانی دارد که بخشی از آنها عبارت است از:

۱. ایجاد زمینه مناسب برای اندیشه و تفکر؛

۲. فراهم آمدن زمینه توبه و بازگشت؛

۳. فراهم شدن فرصت نیایش، نماز و تلاوت قرآن؛

۴. فراهم شدن دوره‌ای کوتاه برای محاسبه نفس و خودسازی (که حداقل سه روز طول می‌کشد و انسان را از حاکمیت غریزه‌ها، عادت‌ها و اشتغالات معمول زندگی آزاد می‌سازد).

ثواب اعتکاف

پرسش ۷. کسی که نمی‌تواند در اعتکاف شرکت کند با چه کارهایی می‌تواند ثوابش را کسب کند؟

همه مراجع: می‌تواند با روزه گرفتن و شرکت در اعمال امر داود از ثواب این اعمال بهره‌مند شود. [17]

شرایط اعتکاف

پرسش ۸. شرایط صحت اعتکاف چیست؟

۱. معتکف عاقل باشد.
۲. با قصد قربت باشد.
۳. اعتکاف حداقل سه روز متوالی باشد.
۴. از اذان صبح روز اول تا مغرب شرعی روز سوم در مسجد باشد.
۵. از مسجد خارج نشود مگر در ضرورت عرفی، شرعی و عقلی.
۶. در یکی از مساجد چهارگانه و یا مسجد جامع شهر باشد [18].
۷. اگر اعتکاف با حق شوهر منافات داشت، با اجازه او باشد.
۸. اگر اعتکاف باعث اذیت و آزار پدر و مادر شود، با اجازه آن دو باشد.

اقسام اعتکاف

پرسش ۹. اعتکاف واجب است یا مستحب؟

همه مراجع: اعتکاف در اصل، يك عمل مستحبی است؛ ولی ممکن است به سببی - مانند نذر، عهد یا قسم - واجب شود. به عنوان مثال انسان نذر می‌کند یا با خدای خود عهد می‌بندد که اگر در فلان کار، موفق شد، یا از فلان بیماری شفا پیدا کرد، چند روز در مسجد معتکف شود [19].

نیت اعتکاف

پرسش ۱۰. نیت اعتکاف از چه زمانی شروع می‌شود؟ و چگونه باید نیت شود؟

همه مراجع: از هنگام اذان و طلوع فجر روز اول شروع می‌شود. البته می‌توان از شب قبل نیت کرد و از همان زمان باید اعتکاف نمود.

و نیت آن این‌گونه است «از اکنون تا مغرب شرعی روز سوم معتکف می‌شوم قربه‌الی‌الله» و اگر نذر یا نیابت داشت، وفای به نذر و یا نیابت را نیز اضافه می‌کند.

شروع اعتکاف

پرسش ۱۱. در روز اول اعتکاف، سحری را در خانه خوردم و پس از نماز صبح به مسجد رفتم، اعتکاف من درست بوده یا نه؟

همه مراجع: خیر، در اعتکاف، باید از طلوع فجر روز اول تا مغرب شرعی روز سوم در مسجد باشد و تأخیر در ورود و یا تعجیل در خروج، اعتکاف را باطل می‌کند [20].

وضو هنگام اذان

پرسش ۱۲. آیا در هر سه روز اعتکاف باید هنگام اذان صبح در مسجد بود مثلاً اگر روز دوم یا سوم هنگام اذان در وضو خانه باشیم آیا اعتکاف صحیح است؟

همه مراجع: در روز اول باید قبل از اذان خود را به مسجد برساند و اگر در وضو خانه بیرون مسجد باشد اعتکاف او باطل است. ولی بعد از آن اگر به مقدار ضرورت بیرون مسجد باشد ضرری به اعتکاف نمی‌زند. [21]

تیمبره. اگر وضو خانه شلوغ باشد زمان خروج از مسجد نباید طولانی شود و معتکفان می‌توانند در مسجد نوبت انتظار داشته باشند مگر در موارد ضرورت.

شرط در اعتکاف

پرسش ۱۳. آیا معتکف می‌تواند به هنگام نیت اعتکاف، شرط کند که هر زمان خواست (هر چند بدون عذر)، از اعتکاف خارج شود؟

امام: می‌تواند شرط کند که اگر عذر عرفی یا شرعی برایش پیدا شد، بتواند از اعتکاف خارج شود؛ ولی بدون عذر جایز نیست [22].

آیات عظام بهجت، صافی، فاضل و نوری: آری، چنین شرطی جایز است و اگر شرط کرد - هر زمان که خواست - می‌تواند از اعتکاف خارج شود [23].

آیات عظام سیستانی، مکارم و وحید: می‌تواند شرط کند که اگر عذر عرفی یا شرعی برایش پیدا شد، بتواند از اعتکاف را خارج شود؛ ولی بدون عذر بنا بر احتیاط واجب، جایز نیست [24].

خروج از مسجد

پرسش ۱۴. در چه مواردی می‌توان از مسجد خارج شد؟

همه مراجع: خارج شدن از مسجد جایز نیست؛ مگر به جهت ضرورت عقلی، عرفی و شرعی؛ مانند: مراجعه به پزشک در موارد اضطرار، رفتن به دستشویی (ضرورت عقلی)، عیادت بیمار، تشییع جنازه مرده (ضرورت عرفی)، غسل و وضوی واجب (ضرورت شرعی) [25].

پرسش ۱۵. اگر کسی به جهت ضرورت از مسجد خارج شود و خروج او طولانی گردد، اعتکافش چه حکمی دارد؟

همه مراجع: اگر به قدری باشد که صورت اعتکاف را به هم زند، اعتکاف او باطل می‌شود [26].

وضو و غسل مستحبی

پرسش ۱۶. خارج شدن معتكف از مسجد برای گرفتن وضو و غسل مستحبی چه حکمی دارد؟

آیات عظام امام، بهجت، خامنه‌ای، صافی و فاضل: اشکال ندارد [27].

آیات عظام تبریزی، سیستانی، مکارم، نوری و وحید: بنا بر احتیاط واجب جایز نیست [28].

وضو در اعتکاف

پرسش ۱۷. حکم فردی که در اعتکاف است و در مسجد نمی‌تواند وضویش را نگاه دارد چیست؟

همه مراجع: در اعتکاف نگاه داشتن وضو شرط نیست بلکه طهارت و وضو هنگام نماز لازم است [29].

اعتکاف و غسل

پرسش ۱۸. اگر در مسجد محتلم شویم، وظیفه ما چیست؟

همه مراجع (به جز صافی): اگر معتكف محتلم شود و غسل کردن در مسجد به جهت توقف یا نجس کردن مسجد ممکن نباشد، واجب است از مسجد خارج شود [30].

آیه الله صافی: آری، باید از مسجد خارج شود، هر چند غسل در مسجد باعث مکث یا نجس کردن مسجد نشود [31].

پرسش ۱۹. بعد از نماز صبح محتلم شدم، اما غسل را تا ظهر به تأخیر انداختم؛ آیا اعتکاف اشکال پیدا کرده است؟

همه مراجع: توقف جنب در مسجد حرام است و پس از احتلام، باید فوری از مسجد خارج شوید و غسل کنید. چنانچه در انجام دادن غسل تأخیر کنید و با حال جنابت در مسجد بمانید، اعتکاف شما باطل است [32].

تیمره. اگر دسترسی برای غسل ندارد می‌تواند تیمم بدل از غسل را انجام دهد.

توقف در سایه

پرسش ۲۰. گفته می‌شود اگر معتكف به خاطر عذر و ضرورت از مسجد خارج شود حق ندارد از کنار سایه حرکت کند، آیا این سخن صحیح است؟

آیات عظام امام، خامنه‌ای، فاضل و نوری: نشستن او در زیر سایه جایز نیست (مگر در هنگام ضرورت) و بنا بر احتیاط واجب در آفتاب نیز اشکال دارد ولی راه رفتن در زیر سایه اشکال ندارد [33].

آیات عظام بهجت و صافی: نشستن او در زیر سایه جایز نیست (مگر در هنگام ضرورت) و بنا بر احتیاط واجب در آفتاب نیز اشکال دارد و راه رفتن در زیر سایه نیز بنا بر احتیاط واجب جایز نیست [34].

آیات عظام تبریزی و وحید: نشستن او در زیر سایه و آفتاب بنا بر احتیاط واجب جایز نیست و اگر مضطر شد از

نشستن در زیر سایه اجتناب کند ولی راه رفتن در زیر سایه اشکال ندارد. [35]

آیه‌الله سیستانی: نشستن او در زیر سایر جایز نیست (مگر در هنگام ضرورت) و بنا بر احتیاط واجب بعد از رفع حاجت، نشستن او هر چند در آفتاب اشکال دارد ولی راه رفتن در زیر سایه اشکال ندارد. [36]

آیه‌الله مکارم: نشستن او در زیر سایه و آفتاب جایز نیست ولی راه رفتن در سایه اشکال ندارد. [37]

خون بدن

پرسش ۲۱. قسمتی از بدن در حال اعتکاف خونی شده است. وظیفه چیست؟

همه مراجع: اگر باعث نجاست مسجد نمی‌شود تطهیر فوری ضرورت ندارد ولی برای نماز باید تطهیر کند. [38]

اعتکاف بیماران

پرسش ۲۲. آیا کسی که روزه برایش ضرر دارد می‌تواند جهت درک ثواب اعتکاف معتکف شود؟

همه مراجع: خیر، نمی‌تواند معتکف شود و ثواب اعتکاف را درک نمی‌کند. [39]

پرسش ۲۳. به علت بیماری از روزه گرفتن معذورم، آیا می‌توانم بدون روزه اعتکاف کنم؟

همه مراجع: خیر، چون روزه شرط صحّت اعتکاف است [40].

تبصره. تردیدی نیست که اصل توقف در مسجد و عبادت، خود مستحب و دارای ثواب است؛ هر چند به عنوان اعتکاف نباشد.

روزه قضا در اعتکاف

پرسش ۲۴. آیا روزه‌های قضا که بر عهده داریم، می‌توانیم در اعتکاف بگیریم؟

همه مراجع: کسی که روزه قضا دارد، لازم است روزه‌های اعتکاف را به نیت قضا به جا آورد و اعتکاف او نیز صحیح است [41].

پرسش ۲۵. آیا می‌توان روزه روز سوم اعتکاف را که واجب می‌شود، از روزه قضا حساب کرد، یا خودش واجب جداگانه است؟

همه مراجع: اگر روزه قضا دارد، روزه روز سوم را نیز به نیت قضا به جا آورد و اعتکاف او صحیح است [42].

پرسش ۲۶. اگر کسی روزه‌های قضای خود را بگیرد و شب‌ها را در مسجد به سر ببرد؛ ولی روزها در مسجد نباشد، معتکف محسوب می‌شود؟

همه مراجع: خیر، معتکف محسوب نمی‌شود [43].

بلوغ در اعتکاف

پرسش ۲۷. آیا نوجوانی که به حد بلوغ نرسیده است، می‌تواند اعتکاف کند؟

همه مراجع: اگر شرایط اعتکاف را رعایت کند، اعتکافش صحیح است [44].

اخلاص معتکف

پرسش ۲۸. اگر کسی به انگیزه امور مادی در اعتکاف شرکت کند، حکم آن چگونه است؟

همه مراجع: در اعتکاف قصد قربت شرط است و بدون آن اعتکاف باطل است؛ ولی اگر کسی برای رضای خدا در اعتکاف شرکت می‌کند - هر چند به انگیزه دریافت تشویق مالی باشد - اعتکافش صحیح است [45].

نیابت استیجابی

پرسش ۲۹. آیا نیابت اعتکاف از طرف مرده جایز است؟ آیا می‌تواند در مقابل آن مزد بگیرد؟

همه مراجع: آری، نیابت از طرف مرده صحیح است و شخص می‌تواند در مقابل آن مزد بگیرد. [46]

نیابت در اعتکاف

پرسش ۳۰. آیا نیابت اعتکاف از طرف عده‌ای از اموات صحیح است؟

همه مراجع: خیر، به نیابت از چند نفر مرده صحیح نیست؛ ولی می‌تواند ثواب آن را به روح آنان هدیه کند [47].

پرسش ۳۱. آیا می‌توان به نیابت يك نفر زنده معتکف شد؟

همه مراجع: نیابت از انسان زنده اشکال دارد. البته اگر به قصد رجا باشد، نیابت جایز است [48].

اعتکاف در سفر

پرسش ۳۲. در ایام اعتکاف در مسافرت هستیم، چگونه می‌توانم از اعتکاف بهره ببرم؟

آیات عظام امام، خامنه‌ای، تبریزی، صافی، فاضل، نوری و وحید: اگر قصد ده روز کنید، می‌توانید در اعتکاف شرکت کنید؛ ولی نذر روزه در مسافرت جایز نیست [49].

آیات عظام بهجت و سیستانی: می‌توانید حتی در همان سفر نذر روزه کنید و در اعتکاف شرکت نمایید [50].

آیه الله مکارم: اگر قصد ده روز کنید، می‌توانید در اعتکاف شرکت کنید؛ ولی نذر روزه در سفر اشکال دارد و اگر نذر کرد، احتیاط آن است که به نذر خود عمل کند [51].

تبصره ۱. کسانی که با نذر روزه می‌گیرند اگر قصد اقامت ده روز نداشته باشند نماز آنان شکسته است.

تبصره ۲. صیغه نذر در سفر «لِلَّهِ عَلَيَّ أَنْ أَصُومَ فِي سَفَرِي ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ» [52].

نذر اعتکاف

پرسش ۳۳. نذر اعتکاف چگونه انجام می‌گیرد؟

همه مراجع: به قصد قربت، صیغه نذر اعتکاف را به عربی یا فارسی چنین می‌خواند: «لِلَّهِ عَلَيَّ أَنْ أَعْتَكِفَ شَهْرَ رَجَبِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ» یا «برای خدا به گردن من باشد که در سه روز از ماه رجب را اعتکاف کنم» و اگر صیغه نخواند، نذر منعقد نمی‌شود [53].

تبصره ۱. ماه رجب و سه روز به عنوان مثال آمده است.

تبصره ۲. نذر بر دو نوع است: نذر مشروط و نذر مطلق. نذر مشروط آن است که شخص به جهت انجام عمل نیک و یا اجتناب از کار ناشایست، آن را بر خود واجب می‌کند تا در نتیجه خداوند متعال حاجت او را بر آورد. به عنوان مثال می‌گوید: «اگر فرزندم خوب شد و عافیت پیدا کرد، هزار تومان به فقیر کمک می‌کنم».

نذر مطلق نذری است که هیچ قید و شرطی در آن مطرح نیست. به عنوان مثال می‌گوید: «من برای خدا نذر می‌کنم که نماز شب بخوانم». در متن به عنوان مثال تنها صیغه نذر مطلق آمده است.

پرسش ۳۴. کسی که نذر کرده ایام البیض (روزهای سیزدهم تا پانزدهم) ماه رجب اعتکاف کند، چنانچه در این ایام بیمار شود، تکلیف چیست؟

همه مراجع: اگر نذرش به سال خاصی تعیین شده - چنانچه به واسطه بیماری نتواند روزه بگیرد یا ضرورتی (مانند حیض) برای خانم‌ها پیش آید، تکلیف از او ساقط است و کفاره هم ندارد؛ ولی اگر برای نذرش سال تعیین نشده، باید قضای آن را سال‌های بعد به‌جا آورد، ولی کفاره ندارد [54].

اجازه پدر

پرسش ۳۵. آیا اعتکاف فرزند بدون اجازه پدر صحیح است یا خیر؟

همه مراجع: اگر باعث اذیت و آزار والدین نباشد، نیاز به اجازه نیست و اعتکاف صحیح است [55].

اعتکاف کارمند

پرسش ۳۶. آیا اعتکاف کارمندان اداری و کارگران در ساعات کار جایز است؟

همه مراجع: اگر قرارداد کار به گونه‌ای است که کارمند و کارگر، باید در ساعات اداری، در اداره و مؤسسه باشند، شرکت در اعتکاف بدون اجازه از مسئولان امر صحیح نیست [56].

عوامل اجرایی

پرسش ۳۷. آیا عوامل اجرایی اعتکاف می‌توانند جهت فراهم کردن (افطاری، سحری و...) در طول این سه روز گاهی از محدوده مسجد خارج شوند؟

همه مراجع: خروج عوامل اجرایی اعتکاف برای خرید چیزهای ضروری مثل غذا و غیره اشکال ندارد. [57]

مکان اعتکاف

مسجد جامع

پرسش ۳۸ . منظور از مسجد جامع چیست؟

همه مراجع: مسجد جامع مسجدی است که اقشار مختلف مردم، در آن شرکت می‌کنند و اختصاص به محله یا صنف خاصی ندارد [58].

مسجد دانشگاه

پرسش ۳۹ . اعتکاف در چه مساجدی جایز است؟ آیا در مساجد دانشگاه‌ها می‌توان اعتکاف کرد؟

همه مراجع (به جز امام، خامنه‌ای و مکارم): اعتکاف در مساجد جامع شهرها جایز است و در سایر مساجد جایز نیست [59].

امام: اعتکاف باید در مساجد چهارگانه باشد و بنا بر احتیاط واجب در مساجد جامع، باید به قصد رجا انجام گیرد و در غیر مساجد جامع صحیح نیست [60].

آیات عظام خامنه‌ای، سیستانی، صافی و فاضل: اعتکاف در همه مساجد مانند مسجد دانشگاه‌ها به قصد رجا و مطلوبیت جایز است [61].

آیه‌الله مکارم: در هر مسجدی که دو یا سه مرتبه نماز جماعت برگزار می‌شود، اعتکاف جایز است. بنابراین در مساجد دانشگاه‌ها که ظهر و شب نماز جماعت برگزار می‌شود اعتکاف جایز است [62].

تبصره ۱ . مساجد اربعه عبارتند از: مسجدالحرام، مسجدالنبی، مسجد کوفه و مسجد بصره.

تبصره ۲ . اعتکاف در غیر مساجد مانند حسینیه‌ها و نمازخانه‌ها، بنا بر نظر همه مراجع جایز نیست.

تبصره ۳ . کسانی که به واسطه نذر یا اجرت، اعتکاف واجب دارند، لازم است در مساجد چهارگانه یا مساجد جامع معتکف شوند.

پرسش ۴۰ . برخی مراجع تقلید، اعتکاف را تنها در مساجد جامع جایز می‌دانند؛ آیا دانشجویان

می‌توانند نذر کنند که سه روز در مسجد دانشگاه اجتماع کنند؟

همه مراجع: آری، نذر فوق صحیح است و از ثواب عبادت و دعا بهره‌مند می‌شوند؛ ولی این امر اعتکاف محسوب نمی‌شود [63].

تبصره . متعلق نذر به هر صورت که نیت شود، باید طبق آن عمل شود. بنابراین در کم و زیاد کردن روزهای عبادت و یا ساعات حضور می‌توان تغییر داد.

حیاط مسجد

پرسش ۴۱. آیا در حیاط مسجد هم اعتکاف صحیح است یا خیر؟ همچنین در زیرزمین و پشت بام مسجد؟

همه مراجع: اگر جزء مسجد باشد، صحیح است [64].

سرداب و بام مسجد

پرسش ۴۲. اعتکاف در مکان‌هایی که شك داریم جزء مسجد است (مانند بام، سرداب و مقداری که به مسجد افزوده می‌شود) چگونه است؟

همه مراجع: آنچه مشکوک است، حکم مسجد را ندارد و اعتکاف در آن صحیح نیست [65].

تزریق آمپول

پرسش ۴۳. کسی که هر روز نیاز به تزریق آمپول دارد می‌تواند اعتکاف کند و به جهت آن از مسجد خارج شود؟

آیات عظام امام، بهجت و خامنه‌ای: اگر آمپول جنبه غذایی و تقویتی دارد می‌تواند اعتکاف کند ولی بنا بر احتیاط واجب باید از تزریق آن خودداری کند (چون روزه را باطل می‌کند) و اگر جنبه دارویی دارد و یا عضو را بی‌حس می‌کند، می‌تواند جهت تزریق از مسجد خارج شود. [66]

آیات عظام تبریزی، سیستانی، صافی، مکارم، نوری و وحید: می‌تواند اعتکاف کند و برای تزریق از مسجد خارج شود. [67]

آیه‌الله فاضل: اگر آمپول جنبه غذایی و تقویتی دارد می‌تواند اعتکاف کند ولی باید از تزریق آن خودداری کند (چون روزه را باطل می‌کند) و اگر جنبه دارویی دارد و یا عضو را بی‌حس می‌کند، می‌تواند جهت تزریق از مسجد خارج شود. [68]

تبصره. برای خروج از مسجد باید شرایط ضرورت را رعایت کنند.

تطهیر مسجد

پرسش ۴۴. نجس شدن مسجد در حال اعتکاف چه حکمی دارد؟

همه مراجع: در صورتی که عمدی نباشد اشکال ندارد ولی باید در صورت امکان فوراً اقدام به تطهیر آن نماید و اگر عمدی باشد حرام است. [69]

تعدد مسجد

پرسش ۴۵. اگر در شهری که مساجد جامع متعدد باشد، تکلیف چیست؟

همه مراجع: معتکف می‌تواند در هر کدام که بخواهد اعتکاف کند [70].

پرسش ۴۶. آیا جایز است اعتکاف را در دو مسجد و یا دو شبستان انجام داد؟

همه مراجع: خیر، جایز نیست؛ مگر آنکه دو مسجد و یا دو شبستان به هم متصل باشد؛ به گونه‌ای که يك مسجد محسوب شود [71].

مکان خاص

پرسش ۴۷. اگر محل خاصی از مسجد را برای اعتکاف خود معین کند، آیا لازم است خود را به آن مقید کند؟

همه مراجع: خیر، متعین نمی‌شود [72].

غصب در اعتکاف

پرسش ۴۸. اگر شخصی در اعتکاف جای کسی را بگیرد، آیا اعتکافش باطل می‌شود؟

آیات عظام امام، سیستانی، فاضل و نوری: کار حرامی کرده؛ ولی اعتکافش باطل نمی‌شود [73].

آیه الله بهجت: کار حرامی کرده؛ ولی اعتکافش باطل نمی‌شود؛ مگر آن که به جز این مکان، جای دیگری نباشد [74].

آیات عظام تبریزی و صافی: کار حرامی کرده و بنابر احتیاط واجب، اعتکافش باطل می‌شود [75].

آیات عظام مکارم و وحید: کار حرامی کرده و اعتکافش باطل می‌شود [76].

زمان اعتکاف

پرسش ۴۹. آیا در هر زمان که بخواهیم می‌توانیم، معتکف شویم یا زمان خاص دارد؟

همه مراجع: در هر زمان که روزه صحیح باشد، اعتکاف نیز صحیح است. اعتکاف زمان خاصی ندارد؛ ولی بهترین زمان برای انجام آن، ماه مبارك رمضان به ویژه دهه آخر آن است [77].

مقدار اعتکاف

پرسش ۵۰. تعداد روزهای اعتکاف معین است، یا به دلخواه خود شخص است؟

همه مراجع: حداقل اعتکاف سه روز است و حداکثر آن به دلخواه شخص است؛ لکن هر دو روز که به اعتکاف اضافه شود، اعتکاف روز سوم آن واجب می‌گردد [78].

زمان خارج مسجد

پرسش ۵۱. اگر معتکف برای موارد ضروری از مسجد خارج شود، چه نکاتی را باید رعایت کند؟

- بیش از مقدار ضرورت و نیاز بیرون مسجد نماند؛
- در صورت امکان زیرسایه ننشیند مگر در حال ضرورت؛
- بنا بر احتیاط واجب نزدیکترین راه را برای رفت و آمد انتخاب کند. [79]

اعتکاف بانوان

اجازه شوهر

پرسش ۵۲. آیا زن برای رفتن به اعتکاف، نیاز به اجازه شوهر دارد و اگر بدون اجازه برود، آیا اعتکافش صحیح است؟

امام: زن باید با اجازه شوهرش به اعتکاف برود و اگر اجازه ندهد - چنانچه باعث تضییع حق (زناشویی) او شود - بنا بر احتیاط واجب اعتکافش باطل است و اگر با حق او منافات نداشته باشد، اعتکافش صحیح است [80].
 آیات عظام بهجت و تبریزی: زن باید با اجازه شوهرش به اعتکاف برود و اگر اجازه ندهد - چنانچه باعث تضییع حق (زناشویی) او شود - اعتکافش باطل است و اگر با حق او منافات نداشته باشد، بنا بر احتیاط واجب باطل است [81].

آیات عظام سیستانی و صافی: زن باید با اجازه شوهرش از منزل بیرون رود و اگر اجازه ندهد، اعتکافش باطل است (هر چند باعث تضییع حق زناشویی او نشود) [82].

آیات عظام فاضل و وحید: زن باید با اجازه شوهرش به اعتکاف برود و اگر اجازه ندهد - چنانچه باعث تضییع حق (زناشویی) او شود - اعتکافش باطل است و اگر با حق او منافات نداشته باشد، اعتکافش صحیح است [83].

آیه الله مکارم: بنا بر احتیاط واجب، زن باید با اجازه شوهرش به اعتکاف برود و اگر اجازه ندهد - چنانچه باعث تضییع حق (زناشویی) او شود - بنا بر احتیاط واجب اعتکافش باطل است [84].

آیه الله نوری: زن باید با اجازه شوهرش به اعتکاف برود و اگر اجازه ندهد - چنانچه باعث تضییع حق (زناشویی) او شود - اعتکافش باطل است و اگر با حق او منافات نداشته باشد، اعتکافش صحیح است، مگر آنکه روزه او در اعتکاف مستحبی باشد [85].

حیض در اعتکاف

پرسش ۵۳. اگر زن در حال اعتکاف عادت ماهانه شود، تکلیف چیست؟

همه مراجع (به جز تبریزی و وحید): اعتکاف او باطل می‌شود و باید در اسرع وقت از مسجد خارج شود و چنانچه عادت ماهانه در روز سوم اتفاق بیفتد، باید قضای آن را به جای آورد. [86]

آیات عظام تبریزی و وحید: اعتکاف او باطل می‌شود و باید در اسرع وقت از مسجد خارج شود و چنانچه عادت ماهانه در روز سوم اتفاق بیفتد بنا بر احتیاط واجب باید قضای آن را به جای آورد. [87]

پرسش ۵۴. آیا زن می‌تواند جهت شرکت در اعتکاف، برای جلوگیری از عادت ماهیانه قرص مصرف کند؟

همه مراجع: اگر ضرر نداشته باشد، اشکال ندارد. [88]

محرمات اعتکاف

پرسش ۵۵. محرمات اعتکاف کدام است؟

محرمات اعتکاف عبارت است از:

۱. امور جنسی و شهوت‌انگیز، مانند: بوسه، لمس و آمیزش.
۲. خرید و فروش غیرضروری.
۳. استمنا (بنا بر احتیاط واجب).
۴. بوییدن عطر و گیاهان خوشبو به قصد لذت بردن.
۵. مجادله به منظور غلبه بر دیگری و اظهار فضل.
۶. سایر انواع تجارت؛ مثل: صلح، اجاره و... (بنا بر احتیاط واجب).

مبطلات اعتکاف

پرسش ۵۶. انجام دادن چه کارهایی، اعتکاف را باطل می‌کند؟

آیات عظام امام، خامنه‌ای و فاضل: هر کاری که مبطل روزه است و نیز تماس و آمیزش (هرچند در شب باشد)، اعتکاف را باطل می‌سازد و بنا بر احتیاط واجب، انجام دادن سایر محرمات اعتکاف نیز مبطل اعتکاف است [89].

آیات عظام بهجت و صافی: هر کاری که مبطل روزه است و نیز آمیزش (هرچند در شب باشد) اعتکاف را باطل می‌سازد و بنا بر احتیاط واجب، انجام دادن محرمات اعتکاف نیز مبطل اعتکاف است [90].

آیه الله تبریزی: هر کاری که مبطل روزه است، اعتکاف را نیز باطل می‌سازد؛ ولی انجام دادن محرمات اعتکاف - به جز آمیزش - مبطل اعتکاف نیست [91].

آیات عظام سیستانی، مکارم، نوری و وحید: انجام دادن محرمات اعتکاف و هر کاری که مبطل روزه است، اعتکاف را باطل می‌سازد [92].

عطر و نگاه به آینه

پرسش ۵۷. در اعتکاف نگاه کردن به آینه و عطر و ادکلن زدن و شانه زدن چه حکمی دارد؟
همه مراجع: استنشام بوی عطر برای معتکف حرام است ولی شانه زدن و نگاه در آینه حرام نیست اگر چه اولی ترك است. [93]

نگاه شهوت‌انگیز

پرسش ۵۸. آیا نگاه شهوت‌انگیز موجب بطلان اعتکاف و وجوب کفّاره می‌شود؟
همه مراجع: موجب بطلان اعتکاف نمی‌شود. [94]

تلفن در اعتکاف

پرسش ۵۹. گفت‌وگو با تلفن همراه در مسجد، در موارد غیر ضروری و مکرر، چه صورت دارد؟
همه مراجع: اشکال ندارد [95].

ملاقات در اعتکاف

پرسش ۶۰. خروج معتکف از مسجد برای ملاقات و گفتگوی با اعضای خانواده‌اش، چه حکمی دارد؟
همه مراجع: خارج شدن معتکف از مسجد دیدار با خانواده محلّ اشکال است و بهتر این است که خانواده را در گوشه‌ای از فضای مسجد یا در حیاط مسجد (اگر حیاط جزء مسجد است) ملاقات کنند. [96]

غیبت در اعتکاف

پرسش ۶۱. در هنگام اعتکاف اگر در جمع معتکفین غیبت شخصی شود آیا اعتکاف باطل می‌شود؟
همه مراجع: غیبت کردن مبطل اعتکاف نیست ولی از ثواب و پاداش اعتکاف می‌کاهد و بهتر است مؤمنین در جمیع احوال از غیبت که گناهی بزرگ به شمار می‌آید بپرهیزند. [97]

درس و مطالعه

پرسش ۶۲. آیا جایز است در اعتکاف، مطالعه و گفت و گوی درسی داشت؟

آیات عظام امام، بهجت، خامنه‌ای، صافی و فاضل: درس خواندن، حل مسائل و مباحثه - به ویژه در امور دینی - بسیار کار پسندیده‌ای است؛ ولی اگر مباحثه و مجادله به منظور غلبه بر دیگری و اظهار فضل باشد، حرام است و بنا بر احتیاط واجب اعتکاف را نیز باطل می‌سازد. معیار تشخیص آن، قصد و نیت شخص است [98].
آیه الله تبریزی: مباحثه - به ویژه در امور دینی - بسیار کار پسندیده‌ای است؛ ولی اگر مباحثه و مجادله به منظور غلبه بر دیگری و اظهار فضل باشد، حرام است؛ ولی اعتکاف را باطل نمی‌سازد. معیار تشخیص آن، قصد و نیت

شخص است [99].

آیات عظام سیستانی، مکارم، نوری و وحید: مباحثه - به ویژه در امور دینی - بسیار کار پسندیده‌ای است؛ ولی اگر مباحثه و مجادله به منظور غلبه بر دیگری و اظهار فضل باشد، حرام است و اعتکاف را نیز باطل می‌سازد. معیار تشخیص آن، قصد و نیت شخص است [100].

معامله در اعتکاف

پرسش ۶۳. خرید و فروش در صورت ضرورت و عدم ضرورت، برای معتکف چه حکمی دارد؟

همه مراجع: خرید و فروش غیرضروری جایز نیست [101].

قطع اعتکاف

پرسش ۶۴. آیا قطع اعتکاف گناه دارد؟

همه مراجع: اگر اعتکاف واجب باشد و یا دو روز اعتکاف مستحبی را گذرانده باشد و بخواهد اعتکاف را به هم بزند، معصیت کرده است [102].

سالن غذاخوری مسجد

پرسش ۶۵. آیا صرف غذا در سالن غذاخوری مسجد، برای معتکفان جایز است؟

همه مراجع: اگر ضرورتی اقتضا نمی‌کند، نباید از مسجد خارج شوند [103].

تهیه غذا

پرسش ۶۶. کسانی که مشکل خاصی از نظر تغذیه دارند، آیا می‌توانند جهت آوردن غذا از محلّ اعتکاف خارج شوند، و مجدّداً باز گردند؟

همه مراجع: مانعی ندارد ولی اگر فرد غیر معتکفی هست که این کارها را انجام دهد، خروج معتکف از مسجد جایز نیست. [104]

پرداخت بدهی

پرسش ۶۷. آیا معتکف می‌تواند جهت پرداخت بدهی خود، از مسجد خارج شود؟

همه مراجع: آری، می‌تواند خارج شود [105].

برق مسجد

پرسش ۶۸. استفاده از برق وسایل مسجد در کارهای شخصی، در حال اعتکاف چه حکمی دارد؟

همه مراجع: استفاده از وسایل مسجد در کارهای شخصی، جایز نیست چنان‌که در غیر حال اعتکاف هم جایز نیست، ولی مبطل اعتکاف نیست. ولی استفاده از وسایلی که برای نمازگزارن وقف شده مانند آب خوری یا سجاده و غیره اشکال ندارد و نسبت به برق اگر مختص مسجد است استفاده از آن اشکال دارد اما اگر برای نمازگزارن گذاشته شده که مثلاً تلفن همراه خود را شارژ نمایند، استفاده از آن در حد معمول اشکال ندارد. [106]

کلاس درس

پرسش ۶۹. آیا در ایام اعتکاف، رفتن به کلاس و شرکت در درس‌ها جایز است؟

همه مراجع: خروج از مسجد و شرکت در کلاس‌های درسی، اشکال دارد [107].

تدریس

پرسش ۷۰. آیا کسی که معتكف است می‌تواند برای کار یا تدریس از مسجد خارج شود و برگردد؟

همه مراجع: معتكف باید در مکان اعتکاف باقی بماند و از آن خارج نشود مگر در مواردی ضرورتی که چاره‌ای از آن نیست، خروج شرعاً جایز است و برای کار و تدریس که امر عادی حساب می‌شوند نمی‌توان از مسجد خارج شد. [108]

شرکت در امتحان

پرسش ۷۱. در ایام اعتکاف، برای شرکت در آزمون و امتحان می‌توان از مسجد خارج شد؟

آیات عظام خامنه‌ای، سیستانی، مکارم، نوری و وحید: برای شرکت در آزمون‌ها و امتحانات دبیرستان یا دانشگاه یا حوزه چنانچه ضرورت عرفی باشد (مانند امتحان و آزمون نهایی) می‌تواند از محل اعتکاف خارج شود ولی نباید مدت خروجش طولانی گردد، به گونه‌ای که صورت اعتکاف از بین برود، مثلاً تا دو ساعت اشکال ندارد. [109]

آیه‌الله صافی: اشکال دارد.

شرکت در راهپیمایی

پرسش ۷۲. آیا می‌توان برای شرکت در راهپیمایی و انتخابات محل اعتکاف را ترك نماید سپس برای ادامه به محل اعتکاف برگردد؟

همه مراجع: معتكف نمی‌تواند برای شرکت در راهپیمایی از مسجد خارج شود. [110] مگر این‌که به جهت اهمیت در موقعیت‌های خاص ضرورت شرعی یا عقلی یا عرفی باشد و برای انتخابات می‌توان صندوق رأی را به مسجد آورد.

تذکره. اگر خروج از مسجد را به قدری طول دهد که صورت اعتکاف محو شود، اعتکاف صحیح نیست.

اعتکاف و نماز جمعه

پرسش ۷۳. برای رفتن به نماز جمعه، می‌توان از محل اعتکاف خارج شد؟

همه مراجع (به جز تبریزی، نوری و وحید): آری، جایز است [111].

آیات عظام تبریزی و وحید: بنابر احتیاط واجب جایز نیست [112].

آیه الله نوری: جایز نیست [113].

تبصره. بنابر فتوای کسانی که رفتن به نماز جمعه را در ایام اعتکاف جایز می‌دانند، باید حداقل زمان لازم را رعایت کنند تا شکل و صورت اعتکاف، به هم نخورد.

کارت دیگران

پرسش ۷۴. اگر کسی دانشجوی دانشگاه نباشد و با رضایت دوستش به جای دوستش با کارت

دانشگاه به اعتکاف برود اشکالی دارد؟

همه مراجع: نمی‌تواند برود و اشکال دارد. [114]

افطاری معتکف

پرسش ۷۵. استفاده از افطاری و سحری معتکفان، برای دیگران چه حکمی دارد؟

همه مراجع: بدون اجازه دهندگان، جایز نیست [115].

قی در اعتکاف

پرسش ۷۶. اگر معتکف در روز به جهت حالت تهوع، قی کند، حکم اعتکافش چیست؟

همه مراجع: اگر بی‌اختیار باشد، روزه و اعتکافش صحیح است. [116]

کفاره و قضا

کفاره اعتکاف

پرسش ۷۷. در چه مواردی بطلان اعتکاف موجب کفاره هم می‌شود؟

همه مراجع: اگر اعتکاف را با آمیزش (جماع) باطل کند، کفاره واجب است و در سایر محرمات کفاره نیست؛ هر چند پرداخت آن احتیاط مستحب است [117].

پرسش ۷۸. کفاره اعتکاف چه قدر است؟

همه مراجع: کفاره بطلان اعتکاف، مانند کفاره روزه ماه رمضان است؛ یعنی، باید دو ماه روزه بگیرد و یا به ۶۰ مسکین، طعام دهد [118].

پرسش ۷۹. اگر هر يك از مبطلات پنجگانه اعتکاف در روز سوم انجام شود، کفاره دارد؟

همه مراجع (به جز سیستانی): کسی که عمداً و بدون عذر، اعتکاف مستحبی خود را در روز سوم می‌شکند، در صورتی که اعتکاف را به غیرجماع به هم بزند کفاره ندارد ولی واجب است قضای اعتکاف را انجام دهد. و نسبت به جماع، در اعتکاف واجب هر چند جماع، در شب باشد کفاره واجب می‌شود و در اعتکاف مستحب اگر بعد از تکمیل دو روز باشد، بنا بر احتیاط کفاره دارد. [119]

آیه‌الله سیستانی: اگر شخص معتکف اعتکافش را به وسیله ارتکاب یکی از مُفسدات، باطل کند، اگر اعتکاف واجب معین باشد، بنا بر احتیاط واجب، باید اعتکاف را قضاء کند و اگر در اعتکاف مستحب باشد و بعد از اتمام روز دوم اعتکاف را باطل کند، بنا بر احتیاط وجوبی اعتکاف را قضاء کند و اگر قبل از اتمام روز دوم، اعتکاف مستحب را باطل کند، چیزی بر عهده او نیست و قضاء ندارد. [120]

تبصره. حکم ذکر شده مخصوص اعتکاف مستحبی است اما اگر اعتکاف در رمضان باشد یا اعتکاف در غیر رمضان باشد ولی روزه قضا را گرفته باشد حکم جداگانه دارد.

پرسش ۸۰. در صورتی که شخص در روز سوم اعتکاف مستحبی، مریض شود و یا اضطراری پیش آید، می‌تواند اعتکاف را به هم زند؟ آیا در این صورت کفاره دارد؟

همه مراجع: در صورتی که معذور از گرفتن روزه باشد، اعتکاف باطل می‌شود؛ ولی کفاره ندارد [121].

قضای اعتکاف

پرسش ۸۱. چنانچه اعتکاف مستحبی را به جهتی به هم بزند، آیا قضای آن واجب می‌شود؟

همه مراجع (به جز تبریزی، سیستانی و وحید): اگر بعد از روز دوم باطل کند، باید قضای آن را به جا آورد و اگر پیش از آن باشد چیزی بر عهده او نیست [122].

آیات عظام تبریزی، سیستانی و وحید: اگر بعد از روز دوم باطل کند، بنا بر احتیاط واجب باید قضای آن را به جا آورد و اگر پیش از آن باشد، چیزی بر عهده او نیست [123].

تبصره. قضای اعتکاف مانند اصل اعتکاف است. بنابراین باید شرایط آن را رعایت کند و حداقل سه روز متوالی روزه بگیرد.

قضای نذر اعتکاف

پرسش ۸۲. کسی که نذر کرده اعتکاف به جا آورد، آن گاه با گذشت يك روز از اعتکافش آن را به جهتی باطل کند، آیا قضای آن واجب است؟

همه مراجع (به جز تبریزی، سیستانی و وحید): اگر نذرش معین باشد، باید قضای آن را به جا آورد و اگر معین نباشد، باید

آن را از سر بگیرد[124].

آیات عظام تبریزی، وحید و سیستانی؛ اگر نذرش معین باشد بنا بر احتیاط واجب، باید قضای آن را به جا آورد و اگر معین نباشد باید آن را از سر بگیرد[125].

تیمبره. اگر نذر معین نباشد قضا مطرح نمی‌شود؛ بلکه به طور ادا باید انجام دهد.

چهل به احکام اعتکاف

پرسش ۸۳. اگر کسی از روی فراموشی از اعتکاف خارج شود، چه حکمی دارد؟

آیات عظام امام، بهجت، فاضل و نوری؛ اعتکافش باطل نمی‌شود[126].

آیات عظام تبریزی و سیستانی؛ اعتکافش باطل می‌شود[127].

آیات عظام صافی، مکارم و وحید؛ بنا بر احتیاط واجب باطل می‌شود[128].

تیمبره. چنانچه خروج از اعتکاف به حدی طولانی شود که از صورت اعتکاف خارج گردد، اعتکاف باطل می‌شود.

پرسش ۸۴. اگر کسی به جهت ندانستن مسئله از اعتکاف خارج شود، آیا اعتکافش باطل می‌شود؟

همه مراجع؛ آری، اعتکافش باطل می‌شود[129].

[1]. برگرفته از پیام سال ۱۳۸۵ آیه الله جوادی دامت برکاته به دانشجویان معتکف.

[2]. *لسان العرب*، ماده عکف.

[3]. *العروه الوثقی*، ج ۲، کتاب الاعتکاف.

[4]. این آیات عبارتند از: بقره، ۱۸۷ و ۱۲۵؛ اعراف، ۱۳۸؛ طه، ۹۱ و ۹۷؛ انبیاء، ۵۲؛ حج، ۲۵؛ شعرا، ۷۱ و فتح، ۲۵.

[5]. برخی از فقها مانند صاحب جواهر گفته‌اند: اعتکاف در آیه ۱۲۵ سوره بقره نیز در معنای اصطلاحی به کار رفته است. *اعتکاف عبادتی کامل*، ص ۲۰، ابوالقاسم علیانزادی، به نقل از: *جواهرالکلام*، ج ۱۷، ص ۱۶۰.

[6]. بقره ۲، آیه ۱۸۷.

[7]. *اعتکاف عبادتی کامل*، ص ۲۰، به نقل از: *تفسیر هدایت*، ج ۱، ص ۳۱۹.

[8]. بقره ۲، آیه ۱۲۵.

[9]. «اعتکافُ عشرٍ فی شهرِ رمضان یغدُلُ حَجَّتَینِ وَ عُمَرَتَینِ»، *وسائل الشیعه*، ج ۱۰، ابواب الاعتکاف؛ *اللمعه الدمشقیه*، کتاب الاعتکاف.

[10]. *بحارالانوار*، ج ۹۴، ص ۱۲۹.

[11]. همان، ج ۴۷، ص ۵۳.

- [12]. **اعتكاف سلوک منتظران**، زیر نظر حضرت آیه الله مظاهری، ص ۱۹.
- [13]. ر.ک: **وسائل الشیعه**، ج ۱۰، ابواب الاعتکاف، باب ۱۲.
- [14]. **اعتکاف عبادتی کامل**، ص ۶۵.
- [15]. ر.ک: **دعائم الاسلام**، ج ۱، ص ۲۰۶.
- [16]. «یا ابادر! کلُّ جُلوسٍ فی الْمَسْجِدِ لَعْوُ إِلَّا ثَلَاثُ، قِرَاءَةُ مُصْحَفٍ، أَوْ ذِکْرُ اللَّهِ أَوْ سَائِلٍ عَنِ عِلْمٍ»، **وسائل الشیعه**، ج ۴، باب ۲، ص ۱۱۷.
- [17]. دفتر همه مراجع.
- [18]. مساجد چهارگانه عبات است از: مسجد الحرام، مسجد نبوی مدینه، مسجد کوفه و مسجد بصره.
- [19]. **العروة الوثقی**، ج ۲، الاعتکاف.
- [20]. **العروة الوثقی**، ج ۲، الخامس.
- [21]. صافی، **سایت**، احکام اعتکاف و **دفتر** همه مراجع.
- [22]. امام، **تعلیقات علی العروة**، الاعتکاف، م ۴۰.
- [23]. نوری و فاضل، **تعلیقات علی العروة**، الاعتکاف، م ۴۰؛ بهجت، **وسيلة النجاة**، ج ۱، م ۱۲۰۷؛ تبریزی، **منهاج الصالحین**، الاعتکاف، م ۱۰۷۴ و صافی، **هدایه العباد**، ج ۱، م ۱۴۱۶.
- [24]. سیستانی و وحید، **منهاج الصالحین**، الاعتکاف، م ۱۰۷۴.
- [25]. امام، نوری، مکارم و فاضل، **تعلیقات علی العروة**، ج ۱، الاعتکاف، م ۳۰؛ صافی، **هدایه العباد**، ج ۱، م ۱۴۱۲؛ بهجت، **وسيلة النجاة**، ج ۱، م ۱۲۰۳؛ تبریزی، وحید و سیستانی، **منهاج الصالحین**، الاعتکاف، السادس و **دفتر**؛ خامنه‌ای.
- [26]. **العروة الوثقی**، ج ۲، الاعتکاف، م ۳۰.
- [27]. امام و فاضل، **تعلیقات علی العروة**، ج ۱، الاعتکاف، م ۳۰؛ صافی، **هدایه العباد**، ج ۱، م ۱۴۱۲؛ بهجت، **وسيلة النجاة**، ج ۱، م ۱۲۰۳ و **دفتر**؛ خامنه‌ای.
- [28]. نوری و مکارم، **تعلیقات علی العروة**، ج ۱، الاعتکاف، م ۳۰؛ تبریزی، وحید و سیستانی، **منهاج الصالحین**، الاعتکاف، السادس.
- [29]. **دفتر** همه مراجع.
- [30]. امام، نوری، فاضل و مکارم، **تعلیقات علی العروة**، ج ۱، الاعتکاف، الثامن؛ بهجت، **وسيلة النجاة**، ج ۱، م ۱۲۰۴؛ تبریزی، وحید و سیستانی، **منهاج الصالحین**، م ۱۰۷۳ و **دفتر**؛ خامنه‌ای.
- [31]. صافی، **هدایه العباد**، ج ۱، م ۱۴۰۳.
- [32]. امام، نوری، فاضل، مکارم، **تعلیقات علی العروة**، ج ۱، احکام الاعتکاف، م ۹؛ بهجت، **وسيلة النجاة**، ج ۱، م ۱۲۰۴؛ صافی، **هدایه العباد**، ج ۱، م ۱۴۱۳ و **دفتر**؛ تبریزی، وحید، سیستانی و خامنه‌ای.
- [33]. امام، فاضل و نوری، **تعلیقات علی العروة**، ج ۲، الاعتکاف، م ۳۵.
- [34]. بهجت، **وسيلة النجاة**، ج ۱، الاعتکاف؛ صافی، **هدایه العباد**، ج ۱، الاعتکاف.
- [35]. تبریزی و وحید، **منهاج الصالحین**، الاعتکاف، م ۱۰۷۲.
- [36]. **منهاج الصالحین**، الاعتکاف، م ۱۰۷۲.

- [37] . مكارم، **تعليقات العروة**، ج ۲، الاعتكاف، م ۳۵.
- [38] . نوری، **استفتائات**، جلد ۲، س ۲۶۴؛ صافی، **سایت**، احكام اعتكاف؛ **دفتر: همه مراجع**.
- [39] . **دفتر: همه مراجع**.
- [40] . **العروة الوثقى**، كتاب الاعتكاف، م ۴.
- [41] . **العروة الوثقى**، كتاب الاعتكاف، م ۴.
- [42] . **العروة الوثقى**، كتاب الاعتكاف، م ۴.
- [43] . **العروة الوثقى**، ج ۲، الاعتكاف، الخامس.
- [44] . امام، سيستاني، مكارم، فاضل و نوری، **العروة الوثقى**، ج ۲ الاعتكاف، م ۲۷؛ بهجت، **استفتائات**، ج ۲، س ۳۱۶۵؛ صافی، **هدایه العباد**، ج ۱، م ۱۴۰۴ و **دفتر: خامنه‌ای**، تبریزی و سيستاني.
- [45] . **دفتر: همه مراجع**.
- [46] . امام، سيستاني، فاضل، مكارم و نوری، **تعليقات على العروة**، ج ۲، الاعتكاف؛ بهجت، **وسيله النجاة**، ج ۱، الاعتكاف، م ۱۱۸۷؛ صافی، **هدایه العباد**، ج ۱، م ۱۴۰۰ و **دفتر: خامنه‌ای**، تبریزی و وحید.
- [47] . **العروة الوثقى**، ج ۲، الاعتكاف، م ۳.
- [48] . امام، نوری، سيستاني، مكارم و فاضل، **تعليقات على العروة**، ج ۲، الاعتكاف؛ بهجت، **استفتائات**، ج ۲، ص ۳۱۲۵ و **دفتر: همه مراجع**.
- [49] . **دفتر: امام، صافی، تبریزی، فاضل و وحید**.
- [50] . **دفتر: خامنه‌ای، بهجت و سيستاني**.
- [51] . مكارم، **استفتائات**، ج ۲، س ۴۷۵ و ۴۸۲.
- [52] . «برای خدا بر گردن من باشد که در سفرم، سه روز روزه بگیرم».
- [53] . **توضیح المسائل مراجع**، م ۲۶۴۱؛ وحید، **توضیح المسائل**، م ۲۷۰۵؛ نوری، **توضیح المسائل**، م ۲۶۳۹ و خامنه‌ای، **استفتاء**، س ۱۰۶۰ و ۱۱۰۰.
- [54] . امام، **تحریر الوسيله**، ج ۲، النذر، م ۲۴؛ تبریزی، **استفتائات**، س ۱۷۲۹؛ صافی، **هدایه العباد**، ج ۲، النذر، م ۲۴؛ سيستاني، **توضیح المسائل مراجع**، م ۲۶۴۷؛ خامنه‌ای، **استفتاء**، س ۱۰۷۴ و **دفتر: فاضل، نوری، مكارم، وحید و بهجت: العروة الوثقى**، ج ۲، الاعتكاف، م شروط الاعتكاف، الرابع و م ۱۹ و احكام الاعتكاف م ۵ و ۹.
- [55] . امام، نوری، فاضل، مكارم، **تعليقات على العروة**، ج ۱، احكام الاعتكاف، م ۹؛ بهجت، **وسيلة النجاة**، ج ۱، ۱۲۱۱؛ صافی، **هدایه العباد**، ج ۱، م ۱۴۲۶؛ تبریزی، سيستاني و وحید، **منهاج الصالحين**، م ۱۰۷۲ و **دفتر: خامنه‌ای**.
- [56] . امام، سيستاني، نوری، فاضل، مكارم، **تعليقات على العروة**، ج ۱، الاعتكاف، السابع؛ بهجت، **وسيلة النجاة**، ج ۱، ۱۱۹۳؛ صافی، **هدایه العباد**، ج ۱، م ۱۴۰۲ و **دفتر: خامنه‌ای، وحید و تبریزی**.
- [57] . خامنه‌ای، **سایت، استفتائات جدید**، س ۴۴۹ و **دفتر: همه مراجع**.
- [58] . مكارم، **استفتائات**، ج ۲، س ۴۵۶؛ فاضل، **جامع المسائل**، ج ۱، س ۶۱۷؛ تبریزی، **منهاج الصالحين**، الاعتكاف، الرابع و **دفتر: همه مراجع**.

- [59] **دفتر:** همه مراجع.
- [60] امام، **تحریر الوسیله**، ج ۱، شروط الاعتکاف، الخامس.
- [61] **دفتر:** خامنه‌ای، سیستانی، صافی و فاضل.
- [62] **استفتائات**، ج ۲، ص ۵۸.
- [63] **دفتر:** همه مراجع.
- [64] **العروة الوثقی**، شرائط الاعتکاف، م ۲۰.
- [65] **العروة الوثقی**، ج ۲، الاعتکاف، م ۲۳.
- [66] **توضیح المسائل مراجع**، م ۱۵۷۶؛ خامنه‌ای، **اجوبه الاستفتاءات**، س ۷۶۷ و **العروة الوثقی**، ج ۲، الاعتکاف، م ۳۰.
- [67] **توضیح المسائل مراجع**، م ۱۵۷۶؛ وحید، **توضیح المسائل**، م ۱۵۸۴ و **العروة الوثقی**، ج ۲، الاعتکاف، م ۳۰.
- [68] **توضیح المسائل مراجع**، م ۱۵۷۶ و **العروة الوثقی**، ج ۲، الاعتکاف، م ۳۰.
- [69] نوری، **استفتائات**، ج ۲، س ۲۷۲ و **دفتر:** همه مراجع.
- [70] امام، **تحریر الوسیله**، ج ۱، شروط الاعتکاف، الخامس؛ مکارم، فاضل، و نوری، **تعليقات على العروة**، ج ۲، الاعتکاف، السادس؛ صافی، **هدایه العباد**، ج ۱، الاعتکاف، الخامس؛ وحید، تبریزی و سیستانی، **منهاج الصالحین**، العتکاف، الرابع؛ بهجت، **وسيلة النجاة**، ج ۱، م ۱۱۹۲؛ فاضل، **جامع المسائل**، ج ۱، س ۶۱۷ و **دفتر:** خامنه‌ای.
- [71] **العروة الوثقی**، ج ۲، الاعتکاف، م ۱۸.
- [72] **العروة الوثقی**، ج ۲، الاعتکاف، م ۱۸.
- [73] امام، فاضل و نوری، **تعليقات على العروة**، ج ۲، الاعتکاف، م ۳۲؛ سیستانی، **منهاج الصالحین**، الاعتکاف، م ۱۰۷۷.
- [74] بهجت، **وسيلة النجاة**، ج ۱، م ۱۲۰۵.
- [75] صافی، **هدایه العباد**، ج ۱، م ۱۴۱۴؛ تبریزی، **منهاج الصالحین**، الاعتکاف، م ۱۰۷۷.
- [76] مکارم، **استفتائات**، ج ۲، س ۵۰۸؛ وحید، **منهاج الصالحین**، الاعتکاف، م ۱۰۷۷.
- [77] **العروة الوثقی**، ج ۲، الاعتکاف.
- [78] **العروة الوثقی**، ج ۲، الاعتکاف، الخامس.
- [79] خامنه‌ای، **سایت**، استفتائات جدید، س ۴۵۳؛ صافی، **سایت**، بخش اعتکاف؛ سیستانی، **رساله جدید**، م ۱۷۴۲ و ۱۷۵۱ و دفتر مراجع.
- [80] امام، **تحریر الوسیله**، ج ۱، مشروط الاعتکاف، السادس و **استفتائات**، ج ۳، حقوق زوجیت، س ۱۶.
- [81] بهجت، **توضیح المسائل**، متفرقه، م ۱۸؛ **وسيلة النجاة**، ج ۱، م ۱۱۹۳ و تبریزی، **منهاج الصالحین**، ج ۱، م ۱۰۶۹.
- [82] صافی، **عروه العباد**، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۲، السادس و **توضیح المسائل**، م ۲۴۲۱ و سیستانی، **تعليقات على العروة**، شرائط الاعتکاف، السابع.
- [83] وحید، **منهاج الصالحین**، ج ۲، م ۱۰۶۹، الخامس و **توضیح المسائل**، م ۲۴۷۶ و فاضل، **تعليقات على العروة**، ج ۲، شرائط الاعتکاف، السابع.

- [84]. مكارم، **تعليقات على العروة**، شرائط الاعتكاف، السابع و **استفتاآت**، ج ۲، س ۹۶۳.
- [85]. نوری، **تعليقات على العروة**، شرائط الاعتكاف، السابع و **توضیح المسائل**، م ۲۴۰۸.
- [86]. امام، فاضل، مكارم، سيستاني و نوری، **تعليقات على العروة**، احكام الاعتكاف، م ۵؛ صافی، **هدایه العباد**، ج ۱، م ۱۴۲۴ و **دفتر: خامنه‌ای**.
- [87]. تبریزی و وحید، **منهاج الصالحين**، احكام الاعتكاف، م ۱۰۸۲.
- [88]. **دفتر: همه مراجع**.
- [89]. امام و فاضل، **تعليقات على العروة**، ج ۲، احكام الاعتكاف م ۳ و **دفتر: خامنه‌ای**.
- [90]. صافی، **هدایه العباد**، ج ۱، م ۱۴۲۳ و بهجت، **وسيلة النجاة**، ج ۱، م ۱۲۱۰.
- [91]. تبریزی، **منهاج الصالحين**، الاعتكاف، م ۱۰۸۰.
- [92]. نوری و مكارم، **تعليقات على العروة**، ج ۲، احكام الاعتكاف م ۳؛ سيستاني و وحید، **منهاج الصالحين**، الاعتكاف، م ۱۰۸۰ و **دفتر: خامنه‌ای**.
- [93]. نوری، **استفتاآت** ج ۲، س ۲۶۵ و ۲۸۹؛ سيستاني، **رساله جديد**، م ۱۷۳۲؛ صافی، **سایت**، احكام اعتكاف؛ مكارم، **سایت**، احكام اعتكاف.
- [94]. مكارم، **سایت**، احكام اعتكاف؛ سيستاني، **رساله جديد**، م ۱۷۳۴ و **دفتر: همه مراجع**.
- [95]. **دفتر: همه مراجع**.
- [96]. صافی، **سایت**، احكام اعتكاف؛ مكارم، **سایت**، احكام اعتكاف و **دفتر: همه مراجع**.
- [97]. **دفتر: همه مراجع**.
- [98]. امام و فاضل، **تعليقات على العروة**، ج ۲، احكام الاعتكاف، م ۳؛ صافی، **هدایه العباد**، ج ۱، م ۱۴۲۱ و ۱۴۲۳ و بهجت، **وسيلة النجاة**، ج ۱، م ۱۲۰۸ و ۱۲۱۰.
- [99]. **منهاج الصالحين**، الاعتكاف، م ۱۰۸۰.
- [100]. نوری و مكارم، **تعليقات على العروة**، ج ۲، احكام الاعتكاف، م ۳؛ سيستاني و وحید، **منهاج الصالحين**، الاعتكاف، م ۱۰۸۰.
- [101]. **العروة الوثقى**، ج ۲، احكام الاعتكاف، الرابع.
- [102]. **العروة الوثقى**، شرائط الاعتكاف، م ۳۹.
- [103]. **العروة الوثقى**، ج ۱، الاعتكاف، م ۳۰ و **اللمعة دمشقيه**، ج ۲، ص ۱۵۰.
- [104]. نوری، **استفتاآت**، ج ۲، س ۲۷۹؛ سيستاني، **رساله جديد**، م ۱۷۳۷ و ۱۷۴۹؛ مكارم، **سایت**، احكام اعتكاف و **دفتر: همه مراجع**.
- [105]. **العروة الوثقى**، ج ۲، الاعتكاف، م ۳۰.
- [106]. صافی، **سایت**، احكام اعتكاف و **دفتر: همه مراجع**.
- [107]. نوری، **استفتاآت**، ج ۲، س ۲۷۶؛ سيستاني، **سایت**، اعتكاف؛ صافی، **جامع الاحكام**، ج ۱، س ۵۱۵؛ فاضل، **جامع المسائل**، ج ۲، س ۴۶۲ و **دفتر: امام، خامنه‌ای، مكارم، تبریزی، وحید و بهجت**.

- [108]. **دفتر:** همه مراجع.
- [109]. سیستانی، **رساله جدید**، م ۱۷۵۰؛ مکارم، **سایت**، مبطلات اعتکاف، س ۹ و **دفتر:** خامنه‌ای و صافی و نوری.
- [110]. مکارم، **سایت**، احکام اعتکاف، س ۱۵؛ نوری، **استفتائات**، ج ۲، س ۲۸۶؛ صافی، **سایت**، بخش اعتکاف.
- [111]. امام، **تحریرالوسیلہ**، ج ۱، شروط الاعتکاف، م ۹؛ سیستانی، **تعلیقات علی العروة**، شرائط الاعتکاف، م ۳۰؛ بهجت، **وسیلہ النجاة**، ج ۱، م ۱۲۰۳؛ صافی، **هدایہ العباد**، ج ۱، م ۱۴۱۲؛ مکارم، **استفتائات**، ج ۲، س ۴۹۴ و فاضل، **جامع المسائل**، ج ۱، س ۶۱۹.
- [112]. وحید، **منہاج الصالحین**، ج ۲، الاعتکاف، السادس و تبریزی، **منہاج الصالحین**، ج ۱، الاعتکاف، السادس.
- [113]. **دفتر:** نوری.
- [114]. **دفتر:** همه مراجع.
- [115]. **دفتر:** همه مراجع.
- [116]. **توضیح المسائل مراجع**، م ۱۶۴۶؛ وحید، **توضیح المسائل**، م ۱۶۵۴ و **دفتر:** خامنه‌ای.
- [117]. امام، نوری، فاضل، مکارم، **تعلیقات علی العروة**، ج ۱، احکام الاعتکاف، م ۹؛ بهجت، **وسیلہ النجاة**، ج ۱، م ۱۲۱۱؛ صافی، **هدایہ العباد**، ج ۱، م ۱۴۲۶؛ تبریزی، وحید و سیستانی، **منہاج الصالحین**، م ۱۰۸۴ و **دفتر:** خامنه‌ای.
- [118]. امام، نوری، فاضل، مکارم، **تعلیقات علی العروة**، ج ۱، احکام الاعتکاف، م ۹؛ بهجت، **وسیلہ النجاة**، ج ۱، م ۱۲۱۱؛ صافی، **هدایہ العباد**، ج ۱، م ۱۴۲۶؛ تبریزی، وحید و سیستانی، **منہاج الصالحین**، م ۱۰۸۴ و **دفتر:** خامنه‌ای.
- [119]. امام، **تحریرالوسیلہ**، کتاب صوم، شروط اعتکاف؛ نوری، **استفتائات**، ج ۲، س ۲۹۴ و ۲۹۵؛ صافی، **سایت**، احکام اعتکاف.
- [120]. سیستانی، **رساله جدید**، م ۱۷۴۱.
- [121]. **العروة الوثقی**، ج ۲، الاعتکاف، م شروط الاعتکاف، الرابع و م ۱۹ و احکام الاعتکاف، م ۹.
- [122]. امام، نوری، فاضل و مکارم، **تعلیقات علی العروة**، ج ۱، احکام الاعتکاف، م ۵؛ بهجت، **وسیلہ النجاة**، ج ۱، م ۱۲۱۰؛ صافی، **هدایہ العباد**، ج ۱، م ۱۴۲۶؛ **دفتر:** خامنه‌ای.
- [123]. تبریزی، سیستانی و وحید، **منہاج الصالحین**، م ۱۰۸۲.
- [124]. امام، نوری، فاضل، مکارم، **تعلیقات علی العروة**، ج ۱، احکام الاعتکاف، م ۵؛ بهجت، **وسیلہ النجاة**، ج ۱، م ۱۲۱۰؛ صافی، **هدایہ العباد**، ج ۱، م ۱۴۲۶ و **دفتر:** خامنه‌ای.
- [125]. تبریزی، سیستانی و وحید، **منہاج الصالحین**، م ۱۰۸۲.
- [126]. امام، فاضل، نوری، **تعلیقات علی العروة**، ج ۲، الاعتکاف؛ بهجت، **وسیلہ النجاة**، ج ۱، م ۱۱۹۴.
- [127]. سیستانی، تبریزی، **منہاج الصالحین**، الاعتکاف، السادس.
- [128]. صافی، **هدایہ العباد**، ج ۱، م ۱۴۰۲؛ مکارم، **تعلیقات علی العروة**، ج ۲، الاعتکاف؛ وحید، **منہاج الصالحین**، الاعتکاف، م ۱۰۷۷.
- [129]. **العروة الوثقی**، ج ۲، الاعتکاف، الثامن.

